

Várnai Gábor

Budapest Imázs - 1993.

- Budapest-képek a mindennapokban -

**Adatfelvétel:
Szonda Ipsos**

**Budapest,
1993. február**

A munka további felhasználásához, terjesztéséhez, sokszorosításához a megbízó engedélye szükséges.

Copyright by Várnai Gábor

TARTALOM

Bevezetés: A mindennapi imázsról

I. Budapest és az ország: a különbség imázs-elemei

- 1. Budapest-vidék különbségek: tény-képek*
- 2. Budapest-vidék fejlődés: (múlt- és) jövőképek*
- 3. Budapest imázsa mint szimbólum: értékek*

II. Budapest belülről: a budapestiek képe városukról

- 1. Kooperáció, kommunikativitás, szolidaritás: átnézeti kép a társadalmi kohézióról*
- 2. Közvetlen környezet és város: a kötődések mértékei*
- 3. Pszichés viszonyulások: a humán atmoszféra felvázolása*

III. Budapest mint élő társadalom: a várospolitikai imázs

- 1. A mindennapok várospolitikai kérdései: közvetlen-konkrét elképzelések*
- 2. Budapest általános jövőképei: általános imagináció*
- 3. Politikacsinálás és teendők: imázs a közhatalomról*

Összefoglaló: Imázsselemek és imázshordozók

Bevezetés: A mindennapi imázsról

Feladatunk az volt, hogy vezérfonalat biztosítsunk a főváros számára a várospolitikai bizonyos kérdéseinek eldöntéséhez, feltárjuk, hogy a város mindennapi életének egyes területein milyen képek alakultak ki a lakosságban, a lakosság mely rétegei hordozzák ezeket a képeket-elképzeléseket.

E feladathoz két, már használt fogalmat kell tisztáznunk: az egyik a mindennapi élet, a másik a kép, az imázs. A mindennapi életet pozitíve és negatíve definiáljuk: mindennapi élet az, amely közel van az emberek napi életciklusához, amely számukra közvetlenül áttekinthető, és nem mindennapi élet az, ami az együttélő társadalmi csoportok fölött, hierarchikusan fölérendelten folyik: azaz a nagypolitika, az ünnepek, a szakkérdések területe. Ez utóbbiak taglalása nem tartozik e tanulmány keretei közé.

A munka három részre tagolódik: az elsőben a város és az ország viszonyát vizsgáljuk, a másodikban a város lakosainak mélyebb, nem véleményyszintű viszonyulását a városhoz, hangulatokat, érzelmeket, emberi viszonyokat, a harmadikban pedig a fővárosiak értékelését és elképzeléseit egyes konkrét várospolitikai-lokális kérdéskörökben, a fővárosról mint egészről alkotott elképzeléseiket, vízióit, s azt, hogy mit, hogyan és ki által tartanak megvalósíthatónak és megvalósítandónak elképzeléseikből, kikre számítanak és kikre nem.

Megjegyzés: az I. részt országosan reprezentatív mintán lebonyolított 2000 fős felvétel alapján dolgoztuk ki, ahol Budapest-városok-falvak szerinti területi bontást alkalmaztunk, a II. és III. részt pedig Budapestre reprezentatív, 3000 fős mintán, ahol City-periféria bontást alkalmaztunk, illetve a City-t (a klasszikus társadalmi jelzőszámok megoszlásai alapján) tovább bontottuk elit-re és downtown-ra, illetve beépítés-lakásosztály szerinti szegregációs kategóriákat vettünk igénybe. (City: 1, 11, 12, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 14. kerületek, ezen belül: elit: 1, 11, 12, 2, 5. kerületek, downtown: 6, 7, 8, 9, 13, 14. kerületek; periféria: 3, 4, 15, 16, 17, 10, 19, 18, 20, 21, 22. kerületek; beépítés-lakásosztály szerinti kategóriák: elit-villanegyed, tömör városbelső, lakótelepek, kertvárosok, slumok.)

I. Budapest és az ország: a különbség imázs-elemei

1. Budapest-vidék különbségek: tény-képek

Az ország lakossága meglehetősen pontosan tudja, hogy mikor jött létre Budapest. 36 % több-kevesebb pontossággal tudta az 1873-as évszámot, további 17 % pedig a 19. századot jelölte meg az egyesülés időpontjaként. A fennmaradó 49 % hibás választ adott, vagy pedig nem tudott választ adni a kérdésre. Ez a látszólagosan felesleges információ mégsem felesleges valójában, ugyanis a mintegy 20 évvel ezelőtti ún. viseigrádi hiedelem-konferencia anyagai szerint a történelmi ismeretekről való tájékozottság e szintnél messze rosszabb (volt akkor). Budapest egyesülése tehát nem „egyszerűen” történelem: a mindennapi tudás része. Budapest és az ország – ez ennek a fejezetnek a címe. Fontos tudnunk, hogy az ország e témában most először megkérdezett közvéleménye hogy vélekedik: a külföldi nagyvárosok és vidékük közötti különbségekhez képest hogyan értékeli a Budapest és Magyarország közötti különbségeket. E tekintetben nem nagyon tapasztaltunk különbséget a budapestiek, a vidéki városokban élők és a falusiak között – ahol mégis, ott külön jelezzük.

A válaszolók egységesen úgy gondolják, hogy New York (külföldiek számára az USA „fővárosa”) és az Egyesült Államok között egyértelműen nagyobb a különbség, mint Budapest és Magyarország között. Főként hazánk város lakói vélekednek úgy Londonról-Nagy-Britanniáról és Berlinről-Németországról, hogy Budapest és a magyar vidék között nagyobb a különbség, mint köztük és vidékeik között. Ez utóbbi két főváros esetében a falusiak inkább a „nincs különbség” válasz felé hajlanak. Teljes mértékben azonosan ítélik meg a Prága-Csehország – Budapest-Magyarország viszonyt a különböző településtípusokban élők: egyformának tekintik a különbséget. Végül a hazai különbséget nagyobbak ítélik a Párizs-Franciaország, illetve a Bécs-Ausztria különbségeknél is.

Összefoglalva: Budapest „veri” az összehasonlításban az összes nyugat-európai fővárost, egyenlő a státusa Prágával, és lemarad New York mögött. Nehéz értékelni e hiedelmeket. New York „győzelme” viszonylag érthető, hiszen messze van, és az átlag magyar honpolgár e nagyvároson kívül talán Los Angeles-t (meg a prérít) látta még Amerikából a mozikban. A Prága iránti „kollegialitás” is érthető, hiszen ugyanabban az akolban éltünk hosszú évtizedeken át. A Nyugat fővárosainak „veresége” azonban nehezen magyarázható (bár tényszerűleg majdnem igaz), mivel az összehasonlítás a közvélemény számára csakis kulturálisan, miliő-szerint és attitűd-szinten lehetséges, adatszerűen nem. Még a legelfogadhatóbb magyarázat az lehet, hogy a Nyugat a legfőbb cél, az utolérés szimbóluma, s itthon Budapest testesíti meg e szimbolizmust – szemben az elmaradott vidéki Magyarországgal. Mindazonáltal tény az, hogy tárgyilag mindegyik értékelés téves, hiszen Koppenhágán és a néhány miniállamon kívül talán egyetlen nagyváros sincs a világon, amely egy ország lakosságának 20 %-át (agglomerációval együtt 25 %-át), kulturális, politikai és egyéb funkcióinak csaknem teljességét tömörítené. (London és Párizs, különösen pedig Berlin lélekszámra, de funkcionálisan sincsenek olyan kiemelkedő helyzetben, mint Budapest, habár jelentőségük a külföld számára – egyelőre Berlin kivételével – tényleg hasonló a magyar fővároséhoz, s mivel tényleges és régtől fogva európai metropoliszok, szimbolikusan e tény jóval megnöveli jelentőségüket ahhoz képest, amit országukon belül mondhatnak magukénak.) A budapestiek 50, a vidéki városiak 44 és a falusiak 32 %-a feszültséggel terhesnek, egészségtelennek tartja a különbséget a főváros és a vidék között. Látszólag az eredményeknek ez a sorrendje a településhálózati pozíciókkal ellentmondásban áll, azonban ha figyelembe vesszük, hogy ezen az állásponton inkább a fiatalabb középkorúak, magasabb végzettségűek, tájékozottabbak és

politikailag ellenzéki beállítottságúak állnak, akkor inkább világos az ok, ti. a települési hierarchia erősen együttjár a politikaival-kulturálissal-társadalmival.

Gyakorlatilag településhálózati különbség nélkül általános vélemény, hogy egy külföldi számára Magyarország leginkább a fővárost jelenti, pontosabban: a vidéki Magyarország önmagában semmiképpen sem jelenti Magyarországot – hiába a Pušta, a Piroschka, a Tschardas és a Hortobágyer Palatschinta, sőt, a Balatoni Naplemente idegenforgalmi célokra kimunkált mitológiája. A vidéki Magyarországra a legtájékozatlanabbak, legalacsonyabb státusúak, illetve az átlagosnál gyakrabban az MDF és az FKGP szimpatizánsai szavaznak, igen kis arányban. Mindazonáltal ez utóbbi réteg többé-kevésbé természetesnek is tartja a többségi, az „egyszeri” külföldinek tulajdonított Budapest-párti nézetet, s a magasabb státusúak és kritikusabb beállítottságúak tartják inkább természetellenesnek. (Minta összesenben természetes: 71 %, nem természetes: 23 %, válaszhiány: 6 %.)

A fővárost az ország közvéleménye 54 %-ban igazi magyar városnak tartja, 18 %-ban nem tartja annak, mert sok nem magyar vonása van, s 28 % nem tudja eldönteni, illetve nem tud válaszolni a kérdésre (a budapestiek körében rendre 55, 30, 15 % a válaszok megoszlása). A „nem igazán magyar” választ az átlagnál gyakrabban adták a fiatalabbak, magasabb státusúak, jobban informáltak, illetve az MDF-esek soraiból sokan. A válaszok ilyen megoszlása mögött részben – talán meglepő módon, de mégis – európeér, részben a történelmi tradíciókkal kapcsolatos, részben pedig nacionalista attitűdök húzódnak meg. A „Budapestről el lehet mondani, hogy igazi magyar város” kijelentést az így válaszolók a következőképpen indokolták: „itt található a jellegzetesen tradicionális jellegű magyar történelmi épületek, emlékművek” (17 %), „topográfiája, fekvése szimbolizálja, hogy az ország közepe” (3 %) tautologikusan: „ez az ország fővárosa” (5 %), „jellemző rá a magyar kultúra, történelem, hangulat” (5 %), „magyarok, magyar érzelmű emberek lakják” (3 %). Az „ez nem igaz, mert sok nem magyar vonása van” kijelentést az ezen az állásponton lévők országos összesenben gyakorlatilag egy indokkal támasztották alá: „túl sok a külföldi városképformáló elem, vállalat, üzlet, szálloda, fast-food étterem, nyugati bővli, idegennyelvű felirat, stb.” (5 %). Ennek az álláspontnak az indoklása a budapestiek körében némileg változik: sok külföldi városképformáló elem: 10 % (az átlagnál gyakrabban fiatal, jól tájékozott szakmunkások mondták ezt), sok az idegen, menekült, lumpen, cigány, zsidó: 8 % (ezt az átlagnál gyakrabban említették képzetlenek, nyugdíjasok, tájékozatlanok, esetenként MDF-szimpatizánsok).

Az eddig bemutatott eredmények általános, ún. attitűd-szinten mutattak néhány vonást a főváros és a vidék összehasonlításának, Budapest általános, országbeli helyzetének kapcsán. Lokális-regionális döntésmegalapozó munkákban szerzett, a szakma által régen alkalmazott tapasztalatok alapján kiválasztva 22 olyan kérdést tettünk fel az országos minta által reprezentált lakosságnak, amelyek valószínűsíthetőleg konkrét különbségekre kérdeznek rá a főváros és a vidék között. A kérdéseket a válaszok megoszlásának statisztikai csoportosítással (faktoranalízissel) hat összevont dimenzióba sűrítettük. Ezeknek értékei a következők voltak (a táblázatban a +100-as érték azt jelenti, hogy a helyzet Budapesten sokkal jobb, mint vidéken, a -100-as pedig azt, hogy fordítva, vidéken sokkal jobb; a válaszokat településtípus szerint külön is közöljük):

<i>dimenzió</i>	országos	Bp.	vid. város	községek
<i>1. megélhetés, ellátás</i>	65	64	63	67
<i>2. miliő, társ. atmoszféra</i>	-23	-38	-21	-18
<i>3. politikai helyzet</i>	-2	-16	2	1
<i>4. vállalkozás, gazd-megélh., perspektívák</i>	14	3	16	18
<i>5. közállapotok, szolidaritás</i>	-33	-40	-31	-32
<i>6. légszennyezés</i>	-66	-78	-61	-65

Már ebből a táblázatból is látható, hogy a probléma-dimenziók közül kettő majdnem teljes mértékben független a válaszoló településhierarchiában elfoglalt helyétől: a megélhetés-ellátás és a légszennyezés dimenziója. E két dimenzió olyan, több évtizedes fejlesztési gyakorlat eredményeképpen vált invariánssá, amelynek következtében a főváros egyfelől gyakorlatilag behozhatatlan előnyre, és másfelől igen nagy tehetetlenségi nyomatokra tett szert mind az általános (műszaki és szociális) infrastrukturális ellátás, mind pedig a légszennyezés terén (motorizáció, népességtömörülés). A további elemzéshez ezért figyelmen kívül kellett hagynunk az említett két dimenziót, és egy másfajta csoportosítással (clusteranalízis) csak a 2-5. dimenziókra adott válaszokat teszteltük. E dimenziók olyan gazdasági-területi-társadalmi jelenségeket takarnak, amelyek vagy mindig is függetlenek voltak az évtizedes koncentrációtól és centralizációtól, vagy pedig az utóbbi három év fejleményei érdemben alakítottak rajtuk.

Az eljárás eredményeképpen öt csoportot sikerült elkülöníteni:

- Az 1. csoportba azok kerültek, akik szerint Budapesten jobb a gazdasági és a politikai helyzet, mint vidéken, rosszabb viszont a milió és a társadalmi szolidaritás.
- A 2. csoportban lévők Budapest javára csak a gazdasági-megélhetési perspektívákat írják, s szerintük vidéken mind a politikai, mind a milió-beli helyzet, mind pedig a szolidaritás jobb, mint Budapesten.
- A 3. csoport szerint vidéken minden jobb, mint a fővárosban.
- A 4. csoport úgy véli, hogy gazdasági-politikai helyzet tekintetében nincs különbség a főváros és a vidéki Magyarország között, a milió és az emberek közötti szolidaritás azonban vidéken jobb.
- Az 5. csoport nem mond ítéletet egyik kérdésben sem.

A következő táblázatban e véleménycsoportok százalékos megoszlását mutatjuk be országos összességben és településtípus szerint bontva is:

<i>véleménycsoport</i>	országos	Bp.	vid. város	községek
1.	33	24	34	35
2.	27	20	29	29
3.	5	11	2	4
4.	22	30	21	18
5.	14	14	14	15

A táblából látható, hogy a vidékiek számára a főváros legelsősorban a gazdasági-megélhetési perspektívák szempontjából jobb a vidéknél, ami pedig minket elsősorban érdekel, azaz a fővárosiak véleménye, azt a meglehetősen egyértelmű eredményt kapjuk, hogy a gazdasági és politikai dimenziókban tapasztalható eltérésekkel ugyan, de egyértelműen úgy látják, hogy a vidék kétségbevonhatatlan előnnyel rendelkezik a milió, a társadalmi atmoszféra, a közállapotok és az emberek közötti szolidaritás tekintetében, s vélik ezt a vidékieknél jelentősen nagyobb arányban (ld. a 4. Véleménycsoport megoszlásait). Ez az első jelentős imázs-elem a főváros arculatának alakítása szempontjából.

Társadalmilag egyébként az első, Budapest gazdasági és politikai előnyét is hangsúlyozó csoport körében az átlagnál többször találunk fiatalabb, magas végzettségű és státusú, liberális beállítottságú szellemieket, a második, a csak a gazdasági-vállalkozási előnyöket kiemelő csoportban középkorú munkás emberek fordulnak elő nagyobb arányban, s a negyedik, Budapest javára semmit sem író csoportban politikailag passzív, de viszonylag jól megélő és jól tájékozott budapesti nyugdíjasok találhatók az átlagnál gyakrabban. Figyelmet érdemel, hogy az országosan 5 %-os, Budapesten 11 %-os, igen kritikus szemléletű harmadik csoport jellemzően a legradikálisabb, magas státusú családokban élő budapesti (tanuló)ifjúságot foglalja magában jellemző mértékben – meg kell jegyeznünk, hogy e

csoport az általánosan tapasztaltnál gyakrabban szimpatizál a Fidesz-szel és az MDF-fel. Ezek a csoportok az először elkülönített jelentősebb imázshordozók.

Mindezzel együtt hangsúlyozni kell, hogy gyakorlatilag települési különbség nélkül állítják az emberek, hogy Budapest tradicionális központi szerepe, az hogy a fővárosban ad otthont az ország elitjének, hogy itt található a fejlődés, a haladás centruma, megkérdőjelezhetetlen. Budapest nem lenne az, ami, ha mindezt kétségbe vonnánk.

A fenti „különbség-vizsgálatot” kiegészítettük néhány további kérdéssel, amelyek abból a szempontból mérték a főváros és az ország közötti eltéréseket, hogy az emberek hogyan ítélik meg saját, mindennaposan átélt társadalmi környezetüket: van-e különbség főváros és ország között. Megvizsgáltuk, hogy hogyan ítélik meg az emberek közvetlen lakókörnyezetüket: milyen emberek laknak ott? Felkértük őket, hogy egy hatfokú hierarchizált skála segítségével ítélik meg környezetüket ebből a szempontból. Komolyabb eltérést azonban nem tapasztaltunk az ország területi típusai szerint, azon kívül, hogy – ami nem meglepő – a főváros „szubjektív társadalmi struktúrája” valamivel magasabb státusokra utal, mint a vidéké. Az emberek válaszai a következőképpen oszlottak meg (zárójelben közöljük a három évvel ezelőtti országos adatokat, amelyekhez képest a relatív, szubjektív megítélések általánosan romló tendenciát mutatnak):

- magas állású, feltűnően jómódú vagy vezető beosztású emberek: 1 %, (1990-es: 1%), Budapest: 2 %, városok: 1 %, falvak: 0 %;
- jó állásban dolgozó emberek, vállalkozók, akik semmiben sem szenvednek hiányt: 3 %, (1990-es: 4 %), Budapest: 5 %, városok: 3 %, falvak: 2 %;
- olyanok, akik sokat dolgoznak és többé-kevésbé mindenük megvan, ami az élethez kell: 29 %, (1990-es: 31 %), Budapest: 34 %, városok: 31 %, falvak: 23 %;
- keményen dolgozó emberek, akik bár kisebb gondokkal, de fenn tudják magukat tartani: 50 %, (1990-es: 48 %), Budapest: 44 %, városok: 46 %, falvak: 58 %;
- olyanok, akik csak nehezen tudják magukat eltartani, s mondható róluk, hogy nélkülöznek: 15 %, (1990-es: 13 %), Budapest: 13 %, városok: 16 %, falvak: 16 %;
- munkát csak alkalmanként vállaló „lumpen elemek”: 1 %, (1990-es: 1 %), Budapest: 0 %, városok: 1 %, falvak: 1 %;
- 2 % (5 %) nem válaszolt

Budapest „árnyalatnyival” magasabb általános státusa azonban magyarázatot ad arra, hogy a fővárosiak gyakorlatilag nem kívánnak vidékre költözni. Valószínűsíthető, hogy a főváros lakosságának egy része számára az univerzum határai lezárulnak a városhatárnál (illetve a Dunakanyarnál és a Balatonnál).

Az országosan mért elvi, óhaj-szintű (megkötöttségektől mentes) költözési irányok és nagyságok a következők voltak a vizsgálat eredményei szerint (zárójelben közöljük a három évvel ezelőtti adatokat):

- Budapest belső részeire költözne 3 % (5 %), Budapest: 8 %;
- más nagyobb városba, Budapest külső részeire költözne 14 % (18 %), Budapest: 36 %;
- kisvárosba költözne 19 % (21 %), 12 %;
- nagyközségbe, városkörnyékre költözne 11 % (11 %), Budapest: 9 %;
- kisközségbe költözne 9 % (13 %), Budapest: 4 %;
- tanyára, telepre költözne 5 % (5 %), Budapest: 3 %;

- nem menne sehova 35 % (23 %), Budapest: 25 %
- a fennmaradó 6 % (3 %) külföldre menne, vagy nem válaszolt a kérdésre, Budapest: 4 %.

Az adatokból levonható az a következtetés, hogy az országos migrációs hajlandóság három év alatt – egyébként érthető módon – jelentős mértékben lecsökkent, csak a városkörnyékre való kiköltözési szándék maradt változatlan (a III/1. fejezetben Budapestre vonatkozólag részletesebben is elemezzük a migrációs szándékokat). Annyi azonban már most megállapítható, hogy a Budapest belső területeiről a perifériák felé irányuló elmozdulásra vonatkozó igény – főként a fiatalabb, magasabb státusúak esetében – jelentősen nagyobb mértékű, mint az ország más részein tapasztalt, szintén periféria-irányultságú költözési hajlandóság. Ez a tény – tekintve a jelenlegi Általános Rendezési Terv előkészítő Programjának kiinduló koncepciójában foglaltakat (ld. részletesebben a III/1. és III/2. fejezeteket) – igen komolyan mérlegelendő a városimázs alakításakor.

A vidékiek 70 %-ának él rokona, ismerőse, barátja a fővárosban, és csak 14 %-uk mondta azt, hogy sohasem látogat el Budapestre (a felvétel szerint 5 % – mintegy 350 ezer fő – napi vagy heti ingázó, s 1 % – mintegy 75 ezer fő – csak üzleti ügyben jár a fővárosban). Akik szoktak járni itt (86 %), azoknak 51 %-a vonattal, 36 %-a autóval, 9 %-a pedig Volánbusszal utazik. A budapestiek 88 %-a mondta, hogy rendelkezik vidéki ismeretséggel, s az adatok szerint csak 5 %-uk nem megy sohasem vidékre. Akik utaznak, azoknak 37 %-a vonattal, 53 %-a autóval, s 5 %-a Volánbusszal teszi meg az utat.

E tények megerősíteni látszanak azt a megállapításunkat, hogy Budapest nagy mértékben együtt él a mindennapok szintjén is a tágabb vidékkel (az agglomerációra vonatkozólag sajnos nem készíthettünk külön vizsgálatot). Budapest imázsának kialakításakor e tény semmiképpen sem hagyható figyelmen kívül.

2. Budapest-vidék fejlődés: (múlt- és) jövőképek

Eddig a tények szintjén próbáltuk meg felderíteni a Budapestről kialakult imázs azon elemeit és ezeknek az elemeknek a hordozóit, amely elemek a főváros és a vidéki Magyarország közötti különbségekre utalnak. Ebben a fejezetben bevezetjük az érték-dimenziót, s azon elemeket kutatjuk, amelyek a fővárosnak az ország fejlődésében játszott szerepével állnak kapcsolatban.

Legelőször is le kell szögeznünk, hogy gyakorlatilag semmiféle kimondott Budapest-ellenességet nem tapasztaltunk a fővárosnak sem a múltban, sem a jelenben, sem pedig a jövőben játszani vélt szerepét illetően (maximálisan 8 %-nyi ilyen véleménnyel találkozhattunk – „szerepe inkább káros”).

A megkérdezettek 92 %-ának lényegében koherens volt az álláspontja e tekintetben, s azon a véleményen vannak, hogy Budapest a múltban, a jelenben és a jövőben többé-kevésbé egyaránt hasznos szerepet játszott, játszik, illetve fog játszani Magyarország életében. Akik több-kevesebb egyértelműséggel elmarasztalják a fővárost történelmi távlatokban betöltött szerepe kapcsán, azok azonban mások, ha a múltról, mások, ha a jelenről, s megint mások ha a jövőről van szó. A maximálisan 8 %-nyi, negatív állásponton lévő megkérdezettek megoszlása településtípus szerint nem különbözik. A múltbeli értékelést illetően gyakran helyezkednek elmarasztaló álláspontra a fiatal, politikailag passzív vagy kiscgazda-párti szakmunkások és kisvállalkozók, a jelenbeli értékelést illetően az inkább középkorú, kiscgazda- vagy szocialista-párti segéd- és betanított munkások, s a jövőt illetően a szintén középkorú, de igen jól tájékozott, vezető beosztásban dolgozó szellemiek, akik gyakran szavaznának valamelyik parlamenten kívüli pártra. A többség azonban – mintegy 80 %-ban – mindhárom „időszektorban” pozitívan viszonyul a fővároshoz. E többségi, pozitív hozzáállás azonban furcsa kettősséget rejt magában. A válaszok indoklásakor ugyanis a leggyakrabban olyan indokokat mondtak be az emberek, amelyek nem Budapestre mint városra, hanem mint az ország központjára utalnak: „ez a hely a politikai irányítás helye, itt vannak az országos intézmények” (24 %-nyi említés), „ez az

országos szervező erők székhelye, itt van az ország meghatározó központja, ez a város reprezentálja Magyarország létét, egységét” (17 %-nyi említés), „az ország kulturális, oktatási, gazdasági központja” (3 %-nyi említés; a többi említés gyakorisága 3 % alatt maradt).

Finomabb elemzés céljából a főváros és a vidék közötti perspektivikus viszony kérdését részletesebben is megvizsgáltuk, mivel a pusztán értékítélet – ahogy az előbbiekből láttuk – nem a Budapest nevű (fő)városra, hanem az ország (éppen) Budapest nevű központjára kellett hogy vonatkozzék, s vonatkozik is. Ezért nyolc dimenzióban két-két (egy Budapest-„párti” és egy vidék-„párti”) kijelentést tettünk a megkérdezettek elé, s megkértük őket, hogy egy ötfokú skála segítségével osztályozzák a kijelentéseket: mennyire értenek egyet velük, illetve mennyire nem (a kijelentések természetesen véletlenszerűen össze voltak keverve, hogy sorrendiségük ne befolyásolja a válaszokat). A nyolc dimenzió a következő volt:

- a gazdasági pozíciók eltérései
- az értelmiség szerepe
- a vállalkozó polgárság perspektívái
- az új erőforrások-lehetőségek elhelyezkedése
- a társadalmi szolidaritás mértéke
- a pszichés elidegenedettség (anómia) mértéke
- a tradíció és a modernizáció viszonya
- a társadalmi-gazdasági különbségek mértéke

Statisztikai elemzéssel (faktoranalízis) kimutatható volt, hogy a válaszok eloszlását három rejtett dimenzió határozza meg: az, hogy a válaszoló lát-e konfliktust Budapest és a vidéki Magyarország között, az, hogy tulajdonít-e pozitív perspektívát a fővárosnak, illetve hogy tulajdonít-e pozitív perspektívát a vidéki Magyarországnak. (E három dimenzió mintegy 66 %-ban magyarázta a válaszok statisztikai szórását, varianciáját, ami társadalomtudományi elemzések esetében igen jó eredménynek számít.) A további analízis (clusterezés) öt ún. attitűd-csoportot különített el:

1. csoport

Az e csoportba tartozók konfliktusosnak ítélik a főváros és a vidék viszonyát, s anélkül, hogy különösebb perspektivikusságot tulajdonítanak a vidéknek, határozottan perspektívtlannak ítélik a fővárost. Vélekedésüket főként az határozza meg, hogy a vidéket tekintik az igazi magyar hagyományok őrzőjének és letéteményesének, amely hagyományok nélkül nem lehetséges magyar jövő, a fővárosi értelmiségnek tulajdonított szerepet viszont elítélik. Tájékozatlanok, alacsony jövedelműek, középfokú végzettségűek, jellemzően segéd- és betanított munkások, s főként vidéki városokban lakók találhatók e csoportban az átlagnál gyakrabban. Valamivel nagyobb mértékben rokonszenveznek az MSZP-vel, mint az országos átlag.

2. csoport

Az e csoportba tartozók nem látnak konfliktust a főváros és a vidék között, viszont határozottan perspektivikusnak a vidéket ítélik. A fővárost sem tekintik perspektívtlannak, csak éppen ez utóbbi vélekedésük nem meghatározó eleme beállítódottságuknak. Határozottan nem értenek egyet azzal, hogy a vidéki élet elidegenedett, bezárt lenne, s kifejezetten hangsúlyozzák a vidék még feltáratlan gazdasági és emberi lehetőségeinek jelentőségét, csakúgy, mint a hagyományok vidék-örizte erejének fontosságát. Többé-kevésbé jómódú, jól tájékozott, magasan kvalifikált és magas státusú, gyakran Budapesten élő emberek tartoznak e csoportba az átlagnál gyakrabban, politikai pártszimpátiáik pedig az országos megoszlásoknál gyakrabban irányulnak a Fidesz és a KDNP (kisebb mértékben az MSZP) felé.

3. csoport

Az ide sorolódott válaszadók egyszerűen irrelevánsnak tekintik mind a konfliktus, mind pedig a perspektívák kérdéseit. Középiskolát végzettek, még elviselhetően, viszonylag közepesen kereső, többé-kevésbé jól tájékozott szakmunkások, irodisták, gyakran vidéki városban élő emberek tartoznak jellemzően e csoportba, akik az átlagosnál inkább szimpatizálnak az SZDSZ-szel és az FKGP-vel.

4. csoport

E csoport tagjai nem látnak konfliktusos helyzetet Budapest és a vidéki Magyarország között, s egyaránt perspektivikusnak ítélik mind a fővárost, mind pedig a vidéket, mégpedig lényegében mind a nyolc fentebb felsorolt dimenzió mentén. Álláspontjuk a harmonikus kooperáció. Jellemző arányban tanulók, fiatalok, vezető pozícióban lévő, elég jól kereső budapestiek kerültek e csoportba, akik gyakrabban rokonszenveznek a Fidesz-szel és az MDF-fel, mint az országos átlag.

5. csoport

Itt találhatjuk azokat az idős, leginkább falun élő, alacsonyán kvalifikált, jórészt már nyugdíjban lévő embereket, akik politikailag passzívak vagy az FKGP-vel szimpatizálnak, s az egész vizsgált kérdéskört illetően nem tudnak véleményt formálni.

A csoportok számszerű százalékos arányait a következő táblázatban közöljük:

<i>attitűd-csoport</i>	országos	Bp.	vid. város	községek
<i>1. konfl., Bp.persp.: -</i>	14	6	17	14
<i>2. vidék persp.: +</i>	38	46	38	33
<i>3. irrelevancia</i>	8	5	11	8
<i>4. Bp.+vidék persp.: +</i>	26	34	22	27
<i>5. tartózkodik</i>	14	9	12	18

E fejezetet összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a főváros és a vidék viszonyáról kialakult mélyebb, attitűd-szintű történelmi tudat-elemek és jövőkép-minőségű irányultságok gyakorlatilag egyáltalán nem tartalmaznak főváros-ellenes elemeket. Egy viszonylag nagylétszámú, és szociális helyzeténél fogva igen kritikus helyzetben lévő, non-kommunikatív, elszigeteltségben élő csoport (vidéki városi félig-kvalifikáltak, akik a leginkább aggódhatnak munkájuk s egyúttal perspektíváik elvesztése miatt), országosan a minta mintegy 14 %-os hányadában – kb. egymillió fő –, azonban többé-kevésbé Budapest-ellenesnek (de nem főváros-ellenesnek) tekinthető. Ellenérzéseiket alapvetően politikai-ideológiai motívumokkal magyarázhatjuk, s az imázs-építésnél feltétlenül figyelembeveendőnek kell tekintenünk.

3. Budapest imázsa mint szimbólum: értékek

Ebben a fejezetben arról lesz szó, ami talán az egyik legnehezebb kérdés: mit jelent Budapest – nem egyszerűen mint az ország fővárosa – az emberek számára. Ez a kérdés látszólag általános kérdés, sőt, közhelyszerű, de éppen mert egyfelől mindenkinek és minden kornak meg kell küzdenie a maga közhelyeivel, másfelől pedig mert azok a legáltalánosabb értékek, amelyek e kérdés mögött meghúzódnak, közvetlen (város)politikai jelentőséggel bírnak.

Kezdjük a legegyszerűbbel: szeretik-e az emberek Budapestet. A válasz: igen, szeretik. Egy hétfokú skálával mértük az emberek viszonyulását Magyarország fővárosához:

Milyen érzésekkel gondol a fővárosra?
(felajánlott alternatívák, százalékos megoszlások)

<i>válaszok</i>	országos	Bp.	vid. város	községek
<i>rajongással</i>	2	2	1	2
<i>szeretettel</i>	19	37	14	17
<i>jóleső érzéssel</i>	34	42	30	35
<i>közömbösen, hol így, hol úgy</i>	41	17	48	43
<i>kellemetlen érzéssel</i>	2	1	4	1
<i>nehezteléssel</i>	2	1	2	2
<i>gyűlölettel</i>	0	0	1	0

Ehhez az eredményhez csak annyit kell hozzáfűznünk, hogy a fővárosiak pozitív érzelmi viszonyulása városukhoz megkérdőjelezhetetlen, a vidékieknél azonban a közömbösség, illetve a kételyek felé mozdul el a mérleg nyelve – különösen a vidéki városok esetében, s e térségtípusokban is főként a jólkvalifikált, fiatal, ellenzéki szellemiek esetében, akik keresik új identitásukat.

Az ország lakosságának 40 %-a szívesen él(ne) Budapesten. a budapestiek körében ez a szám 87 %, a vidéki városokban 26 %, s a falvakban 32 %. Különösen a kvalifikáltabbak, jól tájékozott szellemiek, a liberális ellenzék és az MDF szimpatizánsai választanák lakhelyül a „tizenötmillió magyar fővárosát”. Ugyancsak elsöprő arányban, mintegy 75 %-ban szépnek is tartják Budapestet az ország lakosai, s ugyanilyen arányban gondolják azt, hogy „ilyen egy igazi főváros”. Inkább csúnyának politikai-gazdasági okokból gondolhatják a fővárost: a munkanélküliek, kisgazda-szimpatizánsok látják alkalmasint ilyennek; „nem igazinak” pedig fiatal munkásemberek, kisvállalkozók érzik. A „szép” és „igazi” minősítés mögött a jól ismert, az ország központjára utaló (topográfiai, kulturális, politikai és gazdasági) érvek hangzottak el (23 %-nyi említés), valamint a szeretet, a tetszés, a kötődés egyszerű kinyilvánítása (13 %-nyi említés). A negatív érzelmek mögött egyetlen, jelentősebb arányban említett indoklás húzódtott meg: a szenny, elhanyagoltság, ápolatlanság (10 %-nyi említés; budapestiek körében 15 %-nyi – amely utóbbi arány logikus, mert a munkások általában lakótelepeken vagy munkásnegyedekben élnek, amelyek nem híresek különlegesen jó állapotukról).

Azt az értékjellegű szimbolikát, amit Budapest megtestesít, az előbbiekhöz hasonló egyszerű kérdésekkel nem lehet kutatni. Ezért a következő eljárást alkalmaztuk: szociológusokból, közgazdászokból, városépítészekből, gyakorlati és elméleti szakértőkből álló team-et hívtunk össze, és Delphi-módszerrel 24 olyan közhely-jellegű kijelentést fogalmaztunk meg, amelyek mögött a legáltalánosabb, Budapesttel kapcsolatos imaginációk húzódnak meg. A kérdezés során e kijelentéseket kártyákra írtuk, s az embereknek hét olyan kijelentést kellett kiválasztaniuk, amelyeket többé-kevésbé igaznak tartanak, s hét másik olyant, amelyeket szerintük aligha lehet igaznak tartani. A kijelentéseket és a preferencia-diszpreferencia arányokat az itt következő ábrán olvashatjuk.

A kijelentésekre adott válaszok mögött faktoranalízissel nyolc olyan rejtett dimenziót sikerült kimutatni, amelyek az általános imagináció alapelemeiként azonosíthatók (összesen 54 %-ban magyarázzák a teljes varianciát, tehát elég jó arányban):

1. dimenzió: idegenség, nemzetietlenség
2. dimenzió: szociális és politikai hanyatlás
3. dimenzió: szépség, harmónia, szimbolikus összefogó erő
4. dimenzió: centrális szerep Közép-Kelet-Európában
5. dimenzió: általános értéktelenség, felbomlás

6. dimenzió: morális-politikai és gazdasági parazitizmus

7. dimenzió: centrális szerep az országban

8. dimenzió: a nyugati kultúra jelenléte, híd, kapu

A nyolc dimenzió statisztikai csoportosításával (clusteranalízis) hét imázs-csoportot különítettünk el:

1. csoport: „kritikus nyugatos”

Ebben a csoportban olyanok találhatók, akik elismerik, hogy a főváros a nyugati kultúra letéteményese Magyarországon, híd a Kelet és a Nyugat között, de szélsőséges, széthúzó, parazita vonásokkal is rendelkezik. Nemigen gondolják, hogy Budapest bármiféle összefogó szimbolikus erővel, centrális szerepkörrel rendelkezne szűkebb és tágabb környezete számára. A csoportban gyakran találunk budapestieket, fiatal, viszonylag jólmenő, jól képzett szellemieket, esetenként az átlagnál gyakrabban az SZDSZ híveit. Az ország imázsát a fővároshoz, de a vidékhez is kötik. A Budapest-vidék különbségek tekintetében a vidék perspektivikusságának álláspontján vannak, konfliktust nem észlelnek.

2. csoport: „idegengyűlölő”

Ennek az imázs-csoportnak a tagjai elsősorban idegengyűlöletükkel tűnnek ki. Budapestet egyszerre tartják elzsidósodottnak, elcigányosodottnak, náci- és kommunistabarátnak, bűnösnek, szegényteljesnek és széthúzóknak, de paradox módon egyúttal az utolsó európai városnak is Kelet felé és hídnak a Nyugat és Kelet között. Sem harmóniateremtő erőt, sem pedig szellemi vezető szerepet nem tulajdonítanak neki. Igazi magyar városnak sem tartják Budapestet, s Magyarország imázsát a vidékhez kötik. Településtípus szerinti különbség nélkül, közepesen kereső munkás emberek kerültek a kategóriába az átlagnál gyakrabban, jellemzően MDF-es irányultsággal. Ez a csoport is a vidéki perspektívák mellett áll ki, de konfliktusra nem érzékeny.

3. csoport: „idealista nyugatos”

E csoport tagjai egyértelműen csak olyan pozitívumokat választottak, amelyek Budapest nyugatias jellegére, centrális szellemi, harmóniateremtő szimbolikus szerepére, híd-funkciójára és regionális centrum-jellegére utalnak. Sem bűnösnek, sem balkáninak, sem pedig erőszakosnak nem tartják a várost. Az ország imázsát egyértelműen a fővároshoz kötik. Jólkereső budapesti, középkorú szellemiek jellemzik a leginkább ezt az imázs-csoportot, akik az SZDSZ-szel és a KDNP-vel szimpatizálnak az országos arányoknál nagyobb mértékben. A Budapest-vidék különbség tekintetében a főváros és a vidék együttes perspektivikusságát és kooperatív viszonyát emelik ki.

4. csoport: „rurális-naiv”

Az itt található válaszolók arra helyezik a hangsúlyt, hogy Budapest az ország szellemi központja, szürkeállománya, szívverése, politikailag azonban kételyek érhetik, mert náci- és kommunistabarát vonásai is vannak. Nem ismernek el semmiféle, az országhatárokon túlmutató funkciót, szimbolikus jelentőséget, de parazitizmust sem tulajdonítanak a fővárosnak. Budapest „van”. Falun élő, iskoláit még végző fiatalok jellemzik ezt az imázs-csoportot, minden különösebb egyéb meghatározó vonás nélkül. Szintén a főváros és a vidék kooperációját és az egyforma perspektívákat értékelik.

5. csoport: „kritikus hazafias”

Ez az imázs-csoport ugyan elismeri Budapestet a Kárpátmedence fővárosának, sőt, az ország szürkeállományának otthon adó városnak is, de balkáninak, bűnösnek és parazitának tartja. Rasszista és a politikai szélsőségekre utaló vonásokat e csoport nem mutat, s a fővárost igazi magyar városnak tartja. Az országos imázsát a vidékhez köti. Alacsony státusú, kifejezetten szegénynek mondható, MDF-, illetve MSZP-szimpatizáns, az átlagnál gyakrabban vidéki városi lakosok jellemzik a csoport társadalmi-területi jellemzők szerinti megoszlásait. Budapestet vagy perspektívtalannak ítélik és konfliktust látnak a főváros és a vidék között, vagy pedig irrelevánsnak tekintik a főváros és vidék

közöti különbség kérdését. Ez utóbbi kettősség nagy valószínűséggel politikai motívumokkal magyarázható.

6. csoport: „radikális hazafias”

Ők annyiban különböznek a „kritikus hazafiasoktól”, hogy minden nyugatias vonást és kapcsolatot, funkciót megtagadnak a fővárostól, egyúttal pedig nagy jelentőséget tulajdonítanak az ország számára érvényesülő szimbolikus harmónia- és egységteremtő erőnek. Igazi magyar városnak tartják ők is a fővárost, és az ország általános imázsát szintén inkább hajlamosak a vidékhez kötni. Többé-kevésbé jellemzően a vidéki városokban élő fiatal szakmunkások és szakmunkás-tanoncok képviseltetik magukat e csoportban az átlagnál nagyobb arányban, elég erős KDNP-szimpátiával, illetve politikai passzivitással. Jelentős számban beköltöznenek a fővárosba. A főváros-vidék kapcsolatok tekintetében kooperatív viszonyt és egyenrangú perspektivikusságot tételeznek fel.

7. csoport: tartózkodók/véleménynélküliek

A csoport tagjai nem vállalkoztak arra, hogy válasszanak a kijelentések közül, általános válasz-megtagadóknak minősíthetők. Idős, képzetlen, gyakran már nyugdíjban lévő, szegény sorsú, politikailag passzív falusiak kerültek e csoportba.

A következő táblázatban bemutatjuk az imázs-csoportok országos és településtípus-szerinti százalékos megoszlásait:

imázs-csoport	országos	Bp.	vid. város	községek
<i>1. krit. nyugatos</i>	12	16	11	10
<i>2. idegengyűlölő</i>	13	13	12	12
<i>3. ideal. nyugatos</i>	23	30	21	22
<i>4. rurális-naív</i>	15	13	15	17
<i>5. krit. hazafias</i>	18	17	19	17
<i>6. radik. hazafias</i>	10	6	11	10
<i>7. tartózkodó</i>	9	5	11	12

Az eddigiekben elemzett adatokból kikövetkeztethető, hogy a főváros és a vidéki Magyarország közötti, a főváros perspektíváinak tagadásával együttjáró konfliktusos viszony főváros-ellenes álláspontja (I/2. fejezet utolsó táblázata: 17 %) és az idegengyűlöléssel jellemezhető Budapest-ellenesség (jelen fejezet előbbi táblázata: 13 %) nem függenek össze. Csak 2 %-nyi válaszoló bizonyult egyszerre fővárosellenesnek és idegengyűlölőnek. Az előbbi imázstípus társadalmi-települési státuszokkal, az utóbbi pedig politikai-ideológiai motívumokkal magyarázható. Az imázsépítés során tehát határozottan el kell különíteni egymástól a strukturális és a politikai-ideológiai elemeket.

II. Budapest belülről: a budapestiek képe városukról

1. Kooperáció, kommunikativitás, szolidaritás: átnézeti kép a társadalmi kohézióról

Ebben a fejezetben minden gyakorlati várospolitikai sine qua non-ját térképezzük fel: a „fogadóközönség”, azaz a lakosság nyitottságát a várospolitikai kezdeményezésekre. Nem mindegy ugyanis, hogy egy várospolitikai, vagy annak általánosabb megfogalmazása, azaz egy városimázs kialakítása néma, a döntéseket csak „elszenvedő”, vagy aktív, véleményeket formáló, együttműködő, tárgyaló- és kompromisszumképes lakossággal (illetve annak spontán képviselőivel) kerül érintkezésbe.

Budapesten aktív, tárgyalóképes, csoportszinten tesztelt közvélemény létezik a gyakorlati váropolitika kérdéseit illetően. E témákról ugyanis a megkérdezettek 91 %-a többé-kevésbé rendszeresen beszélget szűkebb vagy tágabb környezetével. A magasabb státusok s így az elitnegyedek felé elmozdulva egy kicsit erősebb ez a beszélgetési „intenzitás”, de ez a tény fenti megállapításunkat lényegében nem befolyásolja. A nem-beszédes, non-kommunikatív alsó decilis az idős, alacsony státusú, tájékozatlan, a slumokban magányosan élő válaszolókat foglalja magába. Ez a tény – illetve ennek „kezelése” – már önmagában igen jelentős eleme kell hogy legyen a kialakítandó imázsnak.

Ugyanilyen fontos tudnunk, hogy milyen mértékű a polgároknak az intézményelérési hajlandóság. Ezt úgy kérdeztük, hogy egy képzelte helyzetet teremtettünk a kérdezett számára, nevezetesen azt, hogy sürgősen be kell szereznie valamilyen ritka külföldi gyógyszert, vagy rendkívül gyorsan kell hozzájutnia valamilyen hatósági engedélyhez, s megkérdeztük, mit tenne ebben az esetben. A felajánlott alternatívák között a következőképpen oszlottak meg a válaszok: 54 %-nyi közepesen vagy magasan képzett, általában két-, háromgenerációs családban élő kérdezettünk maga intézné el az ügyet; 15 %-nyi, főként nagyobb családokban élő, viszonylag magasabb státusú fiatal válaszoló protekciót venne igénybe; 22 %-nyi inkább alacsonyabb státusú idős és magányos, vagy fiatalabb és nagycsaládos válaszoló tanácsot kérne szomszédjaitól, ismerőseitől, s csak 9 %-nyian nem tudnák, mit tegyenek. Ezek az eredmények kifejezetten kedvezőnek tekinthetők – a vidéki nagyvárosokban tapasztaltakkal megegyezőnek, a kisebb városokban, valamint a falvakban tapasztaltaknál pedig valamivel kedvezőbbnek –, s ez a helyzet elősegíti a lakossággal „kommunikatív” viszonyban álló váropolitika kialakítását. Városrészek szerinti eltérést e kérdésnél nem tapasztaltunk.

A megkérdezettek fele úgy vélekedik, hogy környezetében mind az időseknek való segítségnyújtás, mind pedig a gyermekekkel való törődés tekintetében számíthatnak egymásra az emberek. Akik szerint ez nincs így, azok túlnyomórészt magányos, tájékozatlanabb öregek, de az idősekkel való törődést inkább a kertvárosokban és a slumokban (Budapest összesenben 22 %-nyian), a gyermekekkel való foglalkozást pedig inkább – szintén – a kertvárosokban és a tömör downtown-ban (Budapest összesenben 33 %-nyian) hiányolják.

Már ebből a néhány adatból is látszik, hogy a társadalmi szolidaritás és kohézió mértéke – eltérően a kommunikativitástól és az intézményelérési hajlandóságtól – komolyabb szegregatív különbségeket mutat. Amint az országosnál, a budapesti felvételkor is felkértük az embereket, hogy értékeljék „szubjektív területi-társadalmi státusukat” (vö.: I/1. fejezet). Az alábbiakban közöljük a már egyszer ismertetett országos eredményeket, az I/1. fejezetben foglaltaktól a statisztikailag elkerülhetetlen mintahiba miatt lényegtelen mértékben eltérő budapesti eredményeket és a beépítési, lakásosztály-jellegű szegregációs zónák szerinti eredményeket:

- magas állású, feltűnően jó módú vagy vezető beosztású emberek: 1 %, Budapest: 1 %;

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
1	0	0	1	2

- jó állásban dolgozó emberek, vállalkozók, akik semmiben sem szenvednek hiányt: 3 %, Budapest: 3 %;

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
3	4	2	2	11

- olyanok, akik sokat dolgoznak és többé-kevésbé mindenük megvan, ami az élethez kell: 29 %, Budapest: 30 %;

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
26	31	30	27	46

- keményen dolgozó emberek, akik bár kisebb gondokkal, de fenn tudják magukat tartani: 50 %, Budapest: 49 %;

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
41	53	53	46	35

- olyanok, akik csak nehezen tudják magukat eltartani, s mondható róluk, hogy nélkülöznek: 15 %, Budapest: 14 %;

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
25	10	12	20	2

- munkát csak alkalmanként vállaló „lumpen elemek”: 1 %, Budapest: 1 %;

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
3	0	1	1	0

- nem válaszolt 2 %, Budapest: 3 %.

Láthatjuk, hogy Budapest együttes szubjektív társadalmi struktúrája lényegében nem különbözik az ország egészétől, szegregációs szempontból azonban nagyonis strukturált. Azaz Budapest önmagában – mondhatni – egy egész ország, s imázsának kialakításakor figyelembe kell venni, hogy legalább oly mértékben összetett szegregációs struktúrával rendelkezik, mint a tényleges Magyarország. Egységes Budapest-imázs a leghétköznapiabb mindennapok szintjén tehát nem alakítható ki. Ilyen csak általánosabb szinten létezhet.

Az emberek közti lakóhelyi szolidaritás-kooperativitás mérésekor szintén tapasztaltunk szegregációs különbségeket, ezek azonban nem annyira beépítési mód szerint, inkább városrészek szerint mutattak eltéréseket. Természetesen – de nem automatikusan – adódó megfigyelési eredmény volt, hogy a magasabb státusok felé magasabb a kooperativitás szintje az egymás közelében élő embereknél,

családoknál, viszont alacsonyabb az alacsonyabb státusok, a kifejezetten nagycsaládosok és az idős, magányosan élők esetében.

A következő kérdéssel mértük a kooperativitást: „Amikor valamilyen, több embert is érintő ügygel kerülnek szembe a környéken lakók – pl. valamilyen lakásokkal vagy a helyi iskolával kapcsolatos ügy esetében –, mit szoktak tenni?” A felajánlott alternatívák szerinti válaszok a következőképpen oszlottak meg (zárójelben a bevett kooperativitási kategóriákat jelöljük):

- mindenki összejön és egyeztetik a teendőket (team): Budapest 9 %; elit: 12 %, downtown: 8 %, periféria: 9 %;
- egy-két nagyon tevékeny ember intézi el az ügyet a többiek helyett is (organizáció): Budapest: 31 %; elit: 37 %, downtown: 24 %, periféria: 31 %;
- összejönnek, de csak elbeszélgetnek, és mindenki maga lép, ha akar (koalíció): Budapest: 9 %; elit: 9 %, downtown: 9 %, periféria: 7 %;
- csak a régi ismerősök intézik el együtt az ügyeket (kompetíció): Budapest: 6 %; elit: 5 %, downtown: 5 %, periféria: 6 %;
- mindenki, aki tudja, intézi a maga dolgait (individualizáció): Budapest: 36 %; elit: 26 %, downtown: 42 %, periféria: 36 %;
- senki sem tudja, hogy mit tegyen (game): Budapest: 5 %; elit: 5 %, downtown: 5 %, periféria: 4 %; nem válaszolt: 4 %.

Látjuk, hogy komolyabb eltérés városrészek szerint a két legszélső pozícióhoz közvetlenül csatlakozó kooperációs formák esetében tapasztalható. Az organizációs forma az elitnegyedekben, az individuális aktivitás pedig a downtownban szerepel magasabb arányban az átlagnál. Hozzá kell tennünk, hogy a downtownhoz képest a perifériák organizációs szintje is magasabb, ami érthető, ha figyelembe vesszük a kertvárosok tradicionálisabb szomszédsági viszonyainak hatását. Meg kell állapítanunk, hogy a downtown inkább individualizált, mint az elitnegyedek és a periféria, de az inaktivitás, illetve a negatív eredményre vezető game aránya minimális.

Ezeket az eredményeket megerősíteni látszik az arra a kérdésünkre adott válasz, amely azt firtatta, hogy a kérdezett környezetében milyen mértékű a lakosság öntevékeny szervezethez. Bár 59 % nem tudott válaszolni a kérdésre és további 10 % azt válaszolta, hogy környezetében senki sem tagja valamilyen egyesületnek, pártnak, szervezetnek (alacsonyabb státusok), az eredmények beszédesebbek. Budapest összesenben a bementett százalékos arány 14 % volt, ami a szegényebbek, munkanélküliek és nagycsaládosok esetében értelemszerűen magasabb volt ennél – másfelől a tanulói ifjúság is magasabb értékeket mondott, nyilvánvalóan más okokból. Területi különbségek is mutatkoztak: elit: 16 %, downtown: 15 %, periféria: 13 %. (Meg kell jegyeznünk, hogy az ország egyéb térségeiben mért adatok nagyjából megfelelnek ennek a számnak.) Az alacsony státusúak magasabb szintű formális aktivitása pozitív fejlemény.

Az eddigiek alapján úgy tűnik, hogy a szubjektív lokális társadalmi struktúra-kép, a lokális szolidaritás-kooperativitás és az egyéni intézmény-elérési hajlandóság függ a társadalmi státus-hierarchiában elfoglalt pozíciótól, és függ a területi szegregációtól is. A kommunikativitási szint és a konfliktuskezelési és -megelőzési lehetőségek azonban függetlennek bizonyultak a területi szegregációs dimenzióktól. Ezt az alábbiak megerősíteni látszanak:

A várospolitikai kialakításakor, az imázsselekták kidolgozásánál-megtalálásánál és azok hordozóinak felderítésekor különösen fontos kérdés, hogy egyfelől mennyire tekinthető a lakosság álláspontja ténylegesen tesztelt közvéleménynek, másfelől pedig az, hogy teremthetők-e olyan kapcsolatok a policy-makers, azaz a döntéshozók, illetve a lakosság között, amelyek lehetővé teszik optimális, kompromisszumos megoldások kidolgozását abból a célból, hogy lehetőleg minden konfliktus-

potenciált minimalizálhassunk. Ehhez spontán lakossági bizalmiakra, ombudsmanokra van szükség, akik élvezik a lakosság bizalmát, s ugyanakkor a várospolitikai végrehajtóival, az imázsok valóságba-ültetőivel is tárgyalóképes viszonyban vannak. Kérdésünkre, amellyel ezen ombudsmanok jelenlétét, illetve számát vizsgáltuk, azt a meglepő eredményt kaptuk, hogy azoknak az esetében, akik ismernek ilyen embereket, a válaszok eloszlása minden társadalmi és területi rétegtől független, azoknak az esetében azonban, akik nem ismernek ilyeneket, bizonyos társadalmi és területi jellemzőktől függ ez a kapcsolat nélküli. Az alacsonyabb státusúak, idősebbek, nyugdíjasok és a downtownban lakók gyakrabban mondták azt, hogy nem tudnak válaszolni a kérdésre, illetve hogy nem ismernek ilyen embert. Budapesten az emberek 68 %-a vélekedett így (elit: 60 %, downtown: 73 %, periféria: 69 %). Az eltérések nem nagyok, de az arány az ország más vidékein és városaiban tapasztalt arányokhoz képest enyhén magasabb (két példa: egy vidéki középváros: 52 %, egy vidéki nagyváros: 65 %). Az eltérések a városi anómia mértékével állnak összefüggésben.

Azok, akik ismernek ilyen ombudsmanokat, átlagosan 4-5 főre teszik számukat „környékenként”, amely szám megfelel az országosan tapasztalt mértéknek, s ennek a számnak az eloszlása független minden társadalmi és területi meghatározottságtól.

Bár mind a kooperáció, mind pedig a most elemzett, az ombudsman-policy-maker közötti kapcsolatra támaszkodó kommunikációs csatornák kiépíthetősége tekintetében a városnak mintegy kétharmada nehéz helyzetben van, az intézményelérési hajlandóság kedvező mértéke („mit tenne, ha sürgősen el kellene valamit intéznie”), a környezettel való kommunikáció általánosan elég magas szintje, valamint a társadalmi státushierarchia felső tercilisének magas „ombudsman-ellátottsága” lehetővé teszi, hogy gyakorlatilag az egész lakossággal kiépülhessen a kommunikációs hálózat, amelynek segítségével a várospolitikai és az imázsformálás egyes elemeit érdemben meg lehet tárgyalni az emberekkel, kölcsönösen elfogadható megegyezés kialakítása céljából.

2. Közvetlen környezet és város: a kötődések mértékei

A budapesti megkérdezettek mintegy háromnegyede szívesen él szűkebb lakóhelyén, és többé-kevésbé tetszik is neki az ottani környék. Indokolni e meggyőződésüket a válaszolók leginkább a következő érvekkel indokolták: „csendes, vidékies, nyugodt hely” (19 %), főként a kertvárosokban említették ezt; „egészséges, zöld, tiszta” (18 %), a lakótelepiek és főként az elitnegyedekben élők vélekedtek így; „itt nőttem fel, ide kötődök, megszoktam ezt a környéket” (13 %), ezt gyakran mondták a tömör városbelsőben; „szép, jó környék” (6 %), szintén főként a tömör városbelsőben mondták; a lakótelepi jellegű 4 %-nyian említették minden egyéb indoklás nélkül, természetesen a lakótelepeken. Akik nem szeretik lakókörnyezetüket, nem tetszik nekik, azok gyakorlatilag egyetlen érvet mondtak: azt, hogy szennyezett, piszkos, elhanyagolt, nincsen elég zöldterület, általában nyomornegyed jellegű helyen élnek (12 %). Leggyakrabban a tömör városbelső lakosai vélekedtek így. (A többi említés gyakorisága 3 % alatt maradt.)

A budapestiek mintegy fele-kétharmada tudna más településen élni (60 %). Akik e kérdésre tagadólag válaszoltak (40 %), azok főként az idősek, magányosak, alacsony státusúak közül kerültek ki, és indoklásul a megszokásra, erős kötődésre, emlékeikre, illetve hajlott korukra hivatkoztak (26 %-nyi említés). Érdekes területi eltéréseket mutat azonban az e kérdésre pozitív választ adók (tudna máshol élni) százalékos megoszlása:

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
55	52	63	60	54

Az indokok között kiemelkedő gyakorisággal szerepelt a természetes környezet, egészségesebb hely utáni vágyakozás, a nyugalom-igény, a menekülési kényszer a zsúfoltság, szemét elől (26 %-nyi említés, a downtown-ban kiemelkedő gyakorisággal), illetve esetenként az, hogy a válaszoló úgy vélte,

vidéken jobban meg tudna élni (3 %), vagy nem kötődik a fővároshoz, pl. azért mert nem itt született (4 %).

Itt kell megjegyeznünk, hogy a főváros lakosságának csak 58 %-a született Budapesten a felvétel adatai szerint. További 36 % tíz évnél régebben vándorolt ide, s tekinthető ezért szintén „tősgyökeresnek”. 3 % jött 5 és 10 évvel ezelőtti időpontban, s újabb 3 % az elmúlt 5 évben. A bevándorlás célterületei nem mutatnak jelentősebb szórást, de észrevehető, hogy a tíz évnél régebbi célterületek között viszonylag nagyobb arányban szerepelnek a slumos részek és a downtown tömör városbelsője, a tíz éven belüli bevándorlók pedig a slumokon kívül főként a lakótelepek felé vették az irányt. A főváros lakossága egyébként elég mobil (volt fiatal korban) – ld. a fentebbi 60 %-os migrációs hajlandóságot –: sohasem költözött életében 5 %, csak egy alkalommal költözött 17 %. A költözések átlagos száma 3.4 alkalom, amiből feltehetőleg jelentősebb részt tesz ki a háború utáni nagyarányú lakásmobilitás, az 50-es és 60-as évek két iparosítási hulláma és a 70-es évek lakótelepépítései hatása. (Ezzel együtt a költözési arányok nem mutatnak jelentősebb eltéréseket szegregációs zónák, városrészek szerint.)

Visszatérve a lakóhelyhez való kötődés mértékéhez, áttérhetünk annak taglalására, hogy Budapest lakói szerint mi az, ami a fővárost minden más várostól megkülönbözteti. Láttuk az I/3. fejezetben, hogy az ország összességének esetében javarészt a város centrális topográfiai fekvésére, politikai-kulturális szerepkörére utaltak a válaszok, illetve pejoratív értelemben a szennyezettség, elhanyagoltság, stb. jelenségeire. Most sincs másképp, a fővárosiak ugyanezt mondták Budapestről, mint az ország lakosai: topográfiája, szépsége (27 %), konkrét emlékművek, épületek, természeti képződmények miatt más (5 %), mérete, országos centrális szerepe (11 %), kulturális lehetőségei miatt (5 %), illetve pejoratíve: elhanyagoltsága, szennyezettsége, bűdössége következtében (13 %). A budapestiek ezeken az országosan is említett válaszelemeken kívül hozzátették még, hogy a főváros azért is különbözik minden más várostól, mert jobb az ellátása (4 %), illetve izgalmas, étellel teli, nyüzsgő világváros (4 %).

Más és sokkal részletesebb volt a kép azonban akkor, amikor arra a városrészre kérdeztünk, amelyben a kérdezett lakik. A következő, triviális jellegű és eloszlású válaszelemeket kaptuk eredményül:

- csendes, vidékies nyugodt környék ez: 12 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
19	21	11	6	27

- egészséges, tiszta levegőjű, zöld környék ez: 12 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
7	13	13	8	24

- jó itt az ellátás, a közlekedési helyzet: 3 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
1	2	3	4	1

- általában: „szép”, „jó” környék ez: 3 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
4	1	3	5	3

- nem olyan elhanyagolt, piszkos, bűdös, mint máshol: 4 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
3	3	6	3	5

- nagyobb itt a piszok, bűz, nyomor, kevesebb a zöld: 7 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
11	6	7	16	2

- sok a cigány, a bűnözés, idegenek, lumpenek, stb.: 3 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
4	0	2	7	0

- nagyobb a szegénység, mint máshol: 2 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
5	1	3	3	0

- a szegregációs zóna jellegét fogalmazta meg: 14 %

- nem látott különbséget más városrészekhez képest: 9 %

- (a többi válaszelem említésének gyakorisága szegregációk szerinti bontásban is 3 % alatt maradt)

A budapesti válaszolók fele szerint a kerület, ahol lakik, hasonlít a szomszédos kerületekre, másik fele szerint nem. A City lakosai inkább a hasonlóság, a perifériáké (különösen a lakótelepiek és a slumokban élők) pedig inkább az eltérés mellett nyilatkoztak meg. Az emberek fele-kétharmada tudna élni valamelyik szomszédos kerületben is (nemcsak más városban). Főként a City lakosai indokolták e vélekedésüket azzal, hogy a szomszéd kerület ugyanolyan, nem különbözik lényegesen (Budapest összesenben 18 %-nyi említés), egyébként minden területtípus szerinti különbség nélkül a következő indokokat mondták még Budapest lakosai: „mindegy, hol él” (4 %), „az csendes, vidékies, nyugodt, egészséges, zöld, tiszta rész” (11 %) – ezt főként a tömör városbelsőben és a lakótelepeken, valamint a kertvárosokban mondták, értelemszerűen a tömörben a jobb környezeti helyzet, a kertvárosokban a hasonlóság, a lakótelepeken pedig mindkét indok miatt –, valamint főként középkorúaktól elhangzott az is, hogy a kérdezett egyaránt és egyforma mértékben kötődik saját kerületéhez és a szomszédhoz is (4 %). Sokan, főként idősebbek, és főként a kertvárosokban mondták azt, hogy „megszokták ott, ahol élnek, nem tudnának máshol élni” (13 %-nyi említés). Ezekben az idősebb budapestien kívül még azok, akik szintén nem tudnának másik kerületben élni, a fentebbi táblázatban bemutatott negatív értékeléseket említették a „szomszédsággal” kapcsolatban, de indokként 3 % alatti gyakorisággal.

Nézzük meg most, hogy mely irányokban milyen mértékű a budapestiek potenciális migrációs hajlandósága. A kérdést úgy fogalmaztuk meg, hogy kiiktattunk minden korlátozó tényezőt; a megkérdezettek azt a célterületet mondhatták be, amit akkor választanának, ha „minden lehetséges volna”.

- a Rózsadombra (azon belül) költözne 6 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
3	4	6	7	6

- a budai hegyvidékre (azon belül) költözne 26 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
19	15	26	30	40

- a tömör városbelsőbe (azon belül) költözne 4 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
3	1	2	9	5

- kertvárosba (azon belül) költözne 40 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
52	50	44	31	26

- lakótelepre (azon belül) költözne 2 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
1	0	3	1	0

- városkörnyékre, vidékre költözne 7 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
6	5	7	7	3

- környezeti, ellátási igényeket fogalmazott meg 4 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
1	2	5	4	3

- semmiképpen sem költözne: 12 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
15	23	8	12	16

E fejezetet illetően a leglényegesebb imázs-elemeket az eddigieket és a fentebbi táblázat eredményeit is figyelembe véve a következőkben foglalhatjuk össze: Az ún. humánökológiai környezet és a lakóhelyi szegregáció az emberek gondolkodásában – oki jelleggel – szorosan összekapcsolódik a migrációs hajlandósággal, illetve a lakóhelyhez való kötődés mértékével. A legrosszabb ebből a szempontból a helyzet a tömör városbelsőben, a downtownban, valamint a különböző helyeken kialakult slumos részeken. E területek lakossága a fővárosi átlagnak megfelelő mértékben maradna helyben, költözési irányai pedig a pesti és budai kertes/hegyvidéki részekre koncentrálnának.

A downtown lakosságának mobil része – nyugodtan mondhatjuk – egyáltalán nem kíván a lakótelepi-
ipari zónába költözni, ahogyan azt a jelenlegi Budapesti Általános Rendezési Terv előkészítő
Programja (BUVÁTI, 1992. felelős tervező: Ongjerth Richárd) előírányozza. A tömör downtownt és a
slumos részeket úgy kell rehabilitálni, hogy a lakosságot közben nem készíthetjük kényszer-
migrációra.

Megvizsgáltuk, hogy másik, emberi vonatkozásának tekintetében mennyire tekinthető a kötődés
lokálisnak, illetve lokalitástól függetlennek. A megkérdezettek 43 %-a mondta azt, hogy legjobb

barátai, ismerősei közel s távol egyaránt megtalálhatók, s 28 %-a azt, hogy nem lakóhelye közelében, hanem távolabb, más városrészekben laknak (magasabb társadalmi státuszok, illetve középkorúak). Szegregációs típusok szerint nem túl jelentős eltérések tapasztalhatók a „máshol” esetében:

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
28	21	29	29	29

Az emberek 30 %-a szórakozni, sétálgatni a közelbe és messzebbre egyaránt eljár, 32 %-nyian (magasabb státuszok) pedig azt mondták, hogy inkább messzebbre mennek el (12 % nem megy el sehova). A szegregációs eltérések már komolyabbak, a lakótelepekről és a tömör városbelsőből való „kimenekülés” tendenciája egyértelmű:

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
25	29	36	32	23

Befejezve ezt a kérdéskört, az iránt érdeklődtünk, hogy mi az emberek meglátása: a mai gyerekek, ha majd felnőnek, elköltöznek-e arról a környékről, ahol most laknak, illetve egyáltalán a fővárosban maradnak-e majd. 32 % szerint maradnak a környéken (tíz évnél régebbi bevándorlók), 45 % szerint maradnak is, nem is, nem tudja eldönteni (5 éven belüli bevándorlók) , s 23 % gondolja azt, hogy elköltöznek. A környéken születettek, a szegényebbek, a lakótelepeken és a downtownban élők, valamint a két-, háromgenerációs családokban élő középkorú válaszolók magasabbra teszik ez utóbbi számot. Az elit villanegyedekben élők, magas státusú szellemiek természetesen inkább azt gondolják, hogy gyermekeik nem fognak messzire távolodni tőlük.

Nagyon kevesen gondolják, hogy a gyermekek mindenképpen elköltöznek majd a fővárosból: 7 %. Az idős, magányos vagy nagycsaládos, tájékozatlan, főként a lakótelepeken és a downtownban élő válaszolók, valamint a friss bevándorlók, tehát a legveszélyeztetettebbek gyakrabban vélekednek úgy, hogy a gyermekek elhagyják a várost. 56 % (főként a városban született) kérdezett szerint itt maradnak a gyerekek (a lakótelepek és a downtown lakossága kevésbé gondolja ezt), s 37 % van vacilláló állásponton e tekintetben (gyakran a szellemiek).

Nagyon beszédes eredmények ezek. A veszélyeztetett rétegek, tehát a lakótelepek, a tömör városbelső alacsony státusú és/vagy bevándorló népessége gyakran vélekedik úgy, hogy gyermekeik a környéket nagy valószínűséggel elhagyják, de nem ritkán arra is gondolnak, hogy a fővárost is el kell majd hagyniuk – miközben a budai hegyvidékre vagy a kertvárosokba vágyakoznak. Igen beszédes tény, hogy a hivatkozások-indoklások között gazdasági-megélhetési tényezők elvétve szerepelnek csak, a fővárosnak szemükben nincsen olyan része, ahová elköltöztén jobban élhetnének. Magyarul: a szociális válság és a városimázs egyszerűen „nem köszönnek” egymásnak. A várospolitikai közvetlen hatáskörébe tartozó humán környezeti tényezők túlsúlyosak. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy e jelentős konfliktuspotenciált mutató tények arra utalnának, hogy a várospolitika, a kialakítandó Budapest-imázs nélkülözhetné a gazdasági-foglalkoztatási kérdéseket. Sőt. Éppen, mert ezek lényegében nem szerepelnek a várospolitika által befolyásolható lokális kötődések oki tényezőiként, mondhatjuk, hogy a veszélyeztetett helyzetben lévő emberek (már) nem várják a várospolitikától sorsuk javulását.

Ha a főváros nem alakít ki olyan imázst magáról, nem alkalmaz olyan várospolitikát (ezen belül olyan városi foglalkoztatás- és szociálpolitikát), amely a gazdasági-megélhetési kérdéseket is – közvetve vagy közvetlenül – kezelni tudja, a legjobb imázs is ellenszenvessé válhat, s az elvben a legjobb célok megvalósítására kidolgozott várospolitika is visszajára fordulhat, aktivizálva a legélesebb és legmindennapibb konfliktuspotenciálokat, amelyek politikai dimenziókba is átfordulhatnak. Kontrollálatlan lakás-, ingatlan- és telekpiazi mechanizmusok, vállalkozásorientációs gyakorlat, absztrakt imázsból levezetett oktrojált várospolitikai lépések bevezetése azonnali összeütközésekhez vezethetnek a legkritikusabb területeken. (A kérdéskör részletesebb taglalása a III/1. fejezetben található.)

3. Pszichés viszonyulások: a humán atmoszféra felvázolása

Írtuk az előző fejezetben, hogy a humánökológiai-szegregációs szempontok és a megélhetésbeliek nem kapcsolódnak össze oki módon a közvetlen környezet, illetve a főváros megítélésekor. Pszichés-hangulati szinten azonban erős összefüggés mutatható ki. Ez a tény annál is inkább fontos, mert nem nyilvánul meg explicit formákban, rejtve marad, s könnyen előfordulhat, hogy amikor manifesztálódik, már késő lehet.

Kétszer négy (ellentétpárokat tartalmazó), erős hangulati töltésű melléknevet olvastunk fel az embereknek, s felkértük őket arra, hogy egy hétfokú skála segítségével osztályozzák le őket: mennyire jellemzik e szavak környezetüket (teljesen jól: 7-es osztályzat, egyáltalán nem jól: 1-es osztályzat). Az eredményeket statisztikailag csoportosítottuk (clusteranalízis), és öt csoportot kaptunk eredményül:

1. csoport: kellemes, hangulatos: 41 %;

Magasan kvalifikált, jó anyagi helyzetű, kétgenerációs családokban élő tájékozott szellemiek alkotják az átlagosnál gyakrabban e csoportot. A csoport részaránya az elitnegyedekben felmegy 67 %-ra.

2. csoport: nyomasztó, nehéz légkörű: 8 %.

Fiatalabb, középfokú végzettségű munkások és kisvállalkozók tartoznak jellemzően ide. Szegregációs zónák szerint csak az elitnegyedek mutatnak eltérést: a csoport részaránya itt leesik 2 %-ra.

3. csoport: nyugalmas, szélsőségektől mentes: 31 %.

Szintén fiatalabb, jórészt tanulókból, GYES-en, GYED-en lévőkben, illetve beosztott (irodista) szellemiekből áll az átlagnál gyakrabban ez a csoport. Aránya a lakótelepeken és a tömör városbelsőben némileg magasabb a városi összesennél.

4. csoport: feszült, konfliktusoktól terhes: 11 %.

Alacsonyán kvalifikált segéd- és betanított munkások, munkanélküliek jellemzik e csoportot, alacsony családi jövedelemmel. Gyakori közöttük a magányos vagy kifejezetten nagycsaládos ember. Arányuk szegregáció szerint erősen változik:

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
10	6	10	18	4

5. csoport: nem tudja megítélni/tartózkodik: 9 %.

Alacsony státusú, magányosan élő tájékozatlan nyugdíjasok fordulnak elő e csoportban gyakrabban. Arányuk a slumokban magasabb.

(A közepes státusok – szakmunkások, beosztott szellemiek – eloszlása egyenletes a csoportok között.)

Ugyanezt az osztályoztatást elvégeztük az egész városra vonatkozólag is (jónéhány kérdéssel később, hogy az előző teszt lehetőleg ne befolyásolja a válaszokat). A csoportok egyetlen egy kivételével reprodukálódtak, arányuk azonban megváltozott:

1. csoport: kellemes, hangulatos: 43 %;

Magasan kvalifikált, jó anyagi helyzetű, kétgenerációs családokban élő tájékozott szellemiek alkotják az átlagosnál gyakrabban e csoportot. A csoport részaránya a slumokban leesik 31 %-ra.

2. csoport (radikálisan új): mozgalmas, izgalmas: 14 %

Alacsonyabb végzettségű munkások alkotják e csoportot jellemző arányban, minden szegregatív eltérés nélkül. Számottevően nagyobb arányban találhatunk azonban köztük friss bevándorlókat.

3. csoport: nyugalmas, szélsőségektől mentes: 9 %.

Idősebb, viszonylag jó anyagi helyzetben lévő szellemiek, esetenként már nyugdíjban lévők egy árnyalatnyian többen vannak e csoportban, mint az átlagos eloszlás. Az elitnegyedekben a csoport részaránya azonban felmegy 13 %-ra.

4. csoport: feszült, konfliktusoktól terhes: 26 %.

Alacsony kvalifikált segéd- és betanított munkások, munkanélküliek jellemzik e csoportot, alacsony vagy közepes családi jövedelemmel. Gyakran élnek kétgenerációs családokban. Arányuk szegregáció szerint nem változik.

5. csoport: nem tudja megítélni/tartózkodik: 9 %.

Alacsony státusú, magányosan élő tájékozatlan nyugdíjasok fordulnak elő e csoportban gyakrabban. Arányuk a slumokban magasabb.

(A közepes státusok – szakmunkások, beosztott szellemiek – eloszlása egyenletes a csoportok között.)

Ha összevetjük a két csoportosítást, a következő megfigyeléseket tehetjük: A legfelső és legalsó – „kellemes” és „tartózkodó” – csoportok összetétele és aránya gyakorlatilag megfelel egymásnak. A köztes három csoport azonban különbözik ha a közvetlen környezetet és ha az egész fővárost tekintjük.

A durván hasonló nagyságrendű és társadalmi összetételű második csoport(ok) lelkülete gyökeresen különbözik, ha környezetüket, illetve ha az egész várost nézik. Környezetüket nyomasztónak, nehéz légkörűnek, a város egészét azonban mozgalmassáknak, izgalmasnak érzik. Pszichés disszonanciájuk a várossal szembeni elvárásaik és a mindennapi környezetükben tapasztalt valóság ellentmondását tükrözik. Fő életkérdésük a megfeszített munkával megvalósítható vállalkozás-típusú életvitel megvalósítása. Szegregatív különbségek nélkül ők jelentik nem kis arányban egy kialakítandó várospolitika és -imázs egyik legfontosabb kérdését.

A harmadik – „nyugalmas” – csoport társadalmi összetételét, szegregációs megoszlásait és nagyságrendjét tekintve teljesen eltér akkor, ha a környezetet és akkor, ha a város egészét tekintjük. A „nyugalmasság”, „szélsőségektől való mentesség” egészen mást jelent a lakótelepi és downtowni fiatalabbak számára. Ők, és az elitnegyedek békés öregkorukat élvező lakossága egészen mást látnak a városból és mást értenek „nyugalom” alatt. Az előbbieknél univerzuma „még” túlságosan szűk, a közvetlen környezetre korlátozódik, az utóbbiak univerzuma „már” túl tág, nem korlátozódik semmire, ami helyhez kötött. Fontos figyelmeztetés azonban, hogy milyen kevesen látják a fővárost „nyugalmasnak”, s milyen sokan nem látják, hogy környezetük nem „nyugalmas”.

A negyedik csoport – „feszült”, „konfliktusoktól terhes” – összetétele azonos mind a két tesztelésnél, a város egészét illetően azonban két és félszer annyian vannak, mint a közvetlen környezet tekintetében. Nincs inkonzisztencia a lokális és városi feszültség megítélésében a tömör városbelső és – kisebb mértékben – a slumok és a lakótelepek területén (különösen, ha az illető válaszoló magányos vagy nagycsaládos ember), a kertvárosiak és az elitnegyedekben élők viszont, bár látják a feszültséget a városban, közvetlenül nem élik meg. Mondható, hogy ez a csoport annyiban különbözik a másodiktól, hogy realista, nem várokozik holmi nagyvárosi csodákra.

Ez a csoport lehet az eleve aktív, kommunikatív és jórészt autonóm gondolkodású értelmiségiek és középrétegeken kívül a lakossággal érdemi, kommunikatív viszonyban lévő várospolitika és imázs-alakítás egyik legfontosabb kooperatív partnere, olyan partnere, amelyik a társadalmi és kommunikációs hierarchián lejjebb álló, jóval kevésbé aktív csoportokhoz is elér (körükben az ismert „spontán ombudsmanok” aránya jelentősen felülmúlja a városi átlagot).

A fejezetet és egyúttal a II. részt lezárva visszatérünk egy pillanatra arra, hogy vajon mindezzel az előbb elmondott problémával együtt szeretik-e a budapestiek városukat. A válasz – igen.

Milyen érzésekkel gondol a fővárosra?
(felajánlott alternatívák, százalékos megoszlások)

<i>válaszok</i>	országos	Bp.	City	periféria
<i>rajongással</i>	2	3	4	3
<i>szeretettel</i>	19	34	35	33
<i>jóleső érzéssel</i>	34	39	39	39
<i>közömbösen, hol így, hol úgy</i>	41	21	19	22
<i>kellemetlen érzéssel</i>	2	2	2	2
<i>nehezteléssel</i>	2	1	1	1
<i>gyűlölettel</i>	0	0	0	1

III. Budapest mint élő társadalom: a várospolitikai imázs

1. A mindennapok várospolitikai kérdései: közvetlen-konkrét elképzelések

A továbbiakban alapvetően a City és a perifériák közötti különbségekre koncentrálnak; vagy fővárosi, vagy pedig kerületi szintre leadott hatáskörbe tartozó kérdésekről lesz szó, s a City és a perifériák eltérő városfejlesztési politikája a nem is olyan távoli jövőben valószínűsíthető fejlemény lesz.

Tizenkét konkrét várospolitikai kérdéskörrel (a továbbiakban: policy-ről) kérdeztük az emberek véleményét, az eredmények az ábrán láthatók:

Mielőtt rátérnénk a vizsgált 12 policy-val kapcsolatos vélekedésekre, bemutatjuk egy elemzés (cluster-analízis) eredményeit, amelynek során véleménycsoportokat különítettünk el a policy mint jelenség-halmaz kapcsán (az elemzésből kirekesztettük a „vállalkozások sikerességével való elégedettséget”, mivel 30 % arányban nem válaszoltak az emberek a kérdésre, s ennek alapján úgy tűnik, Magyarországon ez jelenleg még nem a lokális policy fogalmába tartozó kérdéskör):

1. csoport

Ez a csoport lényegében a szórakozási és továbbtanulási lehetőségek, tehát gyakorlatilag az ún. intézményi infrastruktúra kivételével az összes policyt negatívan ítéli meg. Többnyire fiatal, a magas státusúak köréből kikerülő jól-tájékozott válaszolók alkotják e csoportot, jellemzően a tömör városbelsőben lakók közül kikerülve.

2. csoport

Ez a csoport is negatívan ítéli meg a policyt, de ők is tesznek kivételt: a közellátással és a tömegközlekedéssel, tehát az ún. hálózati infrastruktúrával elégedettek. Ők is viszonylag fiatalabbak, de a közepes státusokat foglalják el. Jellemzően szintén a tömör városbelsőben élnek.

3. csoport

Ez a csoport kivétel nélkül az egész policy-komplexumot pozitívan ítéli meg. Viszonylag jobban szituált nyugdíjasok kerültek e csoportba, akik az átlagnál gyakrabban találhatók meg az elitnegyedekben.

4. csoport

Ők viszont az egész policy-komplexumot negatívan ítélik meg. Lecsúszófélben lévő, rosszul kereső munkások, irodisták, munkanélküliek kerültek ide az átlagnál nagyobb arányban, igen jellegzetesen a periféria két külső szegregációs zónájából (slum, kertés).

5. csoport

E csoport semleges a policy-komplexum java részével szemben, negatívan ítélik meg azonban a lakáskérdést és a fiatalok helyzetét, tehát általában a perspektívákat. Ez a csoport képzetesebb szakmunkásokból, vállalkozókból, szellemiekből áll főként, családos, tájékozott emberekből. Sokuk a slumos, kertés és lakótelepi, teljes periférián él.

6. csoport

Ez a csoport főként a perspektívákkal és a humán környezettel elégedetlen, de véleményeik nem különösebben markánsak. Alacsony státusú, magányosan élő, tájékozatlan nyugdíjasok alkotják jelentős számban, különösebb területi eltérések nélkül.

7. csoport

Lényegében vélemény nélküli, társadalmilag az előző, 6-os csoporttal megegyező összetételű csoport, amelynek tagjai azonban vagy az elitnegyedek, vagy pedig a kertvárosok csaknem teljes elszigeteltségben élő öregebbjei közül kerülnek ki.

<i>csoporthoz (%)</i>	Budapest	City	periféria
<i>1. int. infra +</i>	18	20	15
<i>2. hálózati inf. +</i>	23	25	21
<i>3. minden +</i>	8	9	7
<i>4. minden -</i>	8	7	10
<i>5. persp. -</i>	10	7	14
<i>6. persp. körny. -</i>	29	29	29
<i>7. tartózkodik</i>	4	3	4

Az eredmény egyértelmű: a periféria minden szempontból hátrányban van a City-vel szemben, de a City downtown-beli tömör része is csak a régebben kiépített és még úgy-ahogy fenntartott intézményi és hálózati infrastruktúra miatt élvez relatív előnyt. Ugyanezt mondhatjuk el a még leginkább pozitívan megítélt ellátási szinttel kapcsolatban is, ugyanis ez csak a lakótelepeken és a tömör városbelsőben igaz, a slumokban, a kertvárosokban és az elitnegyedekben már inkább semleges osztályzatot kapott. Összefoglalva: bár a tömör városbelsőben elismerik az intézményi és hálózati infra relatív jó kiépítettségét, illetve itt és a lakótelepeken az ellátottság viszonylagosan megfelelő szintjét, az inaktív népesség kivételével az egész város elégedetlenségének adott hangot a vizsgált policy-komplexummal kapcsolatban.

A következőkben tematikusan haladunk végig az egyes kérdéskörökön, s mindig megvizsgáljuk, hogy hogyan vélekednek az emberek a legfrekvenciáltabb megoldási alternatívákról. (A korábban említett okokból a vállalkozások sikerességét nem taglaljuk, a fiatalok perspektíváival kapcsolatos vélekedéseket pedig az előző fejezetben már ismertettük.)

(1) Környezet

A légtisztaság megítélése Budapest összesenben -44 pont, City: -56, periféria: -32.

Rendkívül tanulságos az, ahogy az emberek a környezetvédelem megoldásáról gondolkodnak. E témában öt válaszlehetőséget ajánlottunk fel. A válaszok a következőképpen oszlottak meg (Budapesten belüli eltérést nem tapasztaltunk):

Ön szerint mi lenne a legmegfelelőbb megoldás a környezetszennyezés problémájára?

	országos	Budapest
- a károsító tevékenység betiltása	18 %	22 %
- a környezetszennyezők megbírságolása	17 %	17 %
- a károk ellensúlyozása kompenzációs fejlesztésekkel, beruházásokkal	8 %	8 %
- a károsultak pénzbeli kártérítése	2 %	2 %
- a környezetbarát technológiák bevezetésének anyagi támogatása	47 %	48 %
- egyéb válasz/válaszhiány	8 %	4 %

Jellemzően sokan, az átlagnál messze többen választották az alternatív, környezetbarát technológiák bevezetésének támogatását megfogalmazó válaszlehetőséget a fiatalok, középkorúak, a középfokú vagy annál magasabb kvalifikációt szerettek közül, akik aktív dolgozók, viszonylag jobban keresnek. A többi válaszlehetőséget az alacsonyabb státusúak, idősebbek preferálták. Az, hogy sem a városban, sem pedig az országban nem tapasztaltunk területi eltéréseket, arra utal, hogy a környezet védelmének kérdései függetlenek a tapasztalt környezetszennyezés mértékével.

Ha figyelembe vesszük a nemzetközi szakirodalomban leírt ún. NIMBY-jelenséget (Not In My BackYard! – Csak ne az én kertembe!), ami abban áll, hogy közvetlen érintettség esetén az emberek egészen másként reagálnak, mint általános, ún. attitűd-szinten, megállapíthatjuk, hogy a fővárosi környezetszennyezés leküzdése egyfelől olyan szakmai kérdés, amiben nincs és nem is lehet közvélemény, másfelől azonban olyan kérdés, ami a kommunikatív, kooperatív várospolitikai meghonosítása nélkül nem oldható meg. Mindenesetre tény az, hogy az autótulajdonosok igen nagy arányban a környezetkímélő technológiák bevezetésének támogatása mellett, a gyalogos-társadalom pedig nagy súllyal a többi, szankcionatív megoldás mellett voltak.

(2) Közellátás

Elégedettség: Budapest összesen: 21 pont, City: 26, periféria: 17.

A City lakosságának 40 %-a több kis boltot látna szívesen környezetében, 28 %-a pedig inkább több nagyáruházat. A periférián az arány 34-31 % a két megoldás között. A többiek nem tudják eldönteni a kérdést, vacilálnak (City: 29 %, periféria: 35 %).

A különbség az életforma urbanizáltságának és a meglévő ellátottság mértékének függvényében alakul. Magányosan élők, alacsonyabb státusúak inkább a kisebb boltok mellett, magas státusúak a nagy szupermarketek mellett lennének.

(3) (Tömeg)közlekedés

Elégedettség: Budapest összesen: 6 pont, City: 12, periféria: 0.

A budapestiek lényegében területi különbség nélkül, 68 %-ban az olcsó, gyors és sűrűn kiépített tömegközlekedési hálózatot részesítik előnyben. 13 %-nyi, főként az elitnegyedek legfiatalabb, legjobban szituált lakói közül kikerülő válaszoló további intenzív motorizációt, városi autópályahálózatot szeretne. A többiek vacilálnak (20 %).

A főváros lakosságának 37 %-a munkájával, vállalkozásával kapcsolatban egyáltalán nem utazik közvetlen lakóhelyéről más városrészbe. A fennmaradó 63 % naponta átlagosan 1.8 (oda-vissza) utazást tesz meg. A teljes lakosság 32 %-a munka és/vagy vállalkozási célból naponta 2-nél több utazást tesz meg. A periféria lakosságának 18 %-a, azaz kb. 150.000 ember ebből a célból naponta szintén 2-nél több utazást tesz meg úgy, hogy eközben áthalad a Nagykörúton (a Moszkva tér – Móricz Zsigmond körtér vonalon) belüli városrészekben (vagy érinti a Körutat). Ez csak a munka/vállalkozás célú sugárirányú utazások száma, s nem tartalmazza a más okokból történő, illetve

nem budapesti kiindulópontú utazásokat. A szám hihetetlen nagysága arra utal, hogy a munkavégzés/vállalkozás célú tevékenységek (illetve ezek ügyviteli-forgalmi fázisai) a városban területileg erősen koncentráltan, a downtownban lévő helyeken folynak.

A budapesti várospolitikának tehát közvetett – adó- és ingatlanpolitikai – eszközökkel e vállalkozási funkciókat kell úgy orientálnia, hogy azok a periféria irányába húzódnak (pl. Csepelre, Dél-Budapestre). A jelenlegi fejlesztéspolitika tovább koncentrálna e funkciókat, ezzel növeli a downtown forgalmi túlterheltségét. Ezzel magyarázható a „normálisan” napi kétszeri forgalmi csúcsok egyetlen, 6-7 órán át tartó, magas terhelési szinten történő kisimulása. A forgalmi terhelés a downtownban katalizálja a humán környezet további, folyamatos romlását.

(4) Szórakozás, vendéglátás

Elégedettség: Budapest összesen: 12 pont, City: 25, periféria: -2.

A mindennapi szórakozás, kikapcsolódás és az ún. agóra-funkciók (közösségi helyeken végbemenő társas érintkezés) legfőbb helye a vendéglő, presszó. Megfigyelhető, hogy az utóbbi néhány évben a „nyugatiasnak” titulált fast-food éttermek, diszkók, bárók számaránya igen gyorsan növekedik. Kérdésünkkel az iránt tudakozódtunk a budapestieknél, hogy ez, a gyors meggazdagodást egyesek számára lehetővé tévő, s az önkormányzatok kétségbeesett pénzforrások utáni kutakodását is valamennyire kielégítő tendencia megelégedésükre szolgál, avagy sem. Az eredmények szerint a City lakosságának 77, a periféria lakosságának 66 %-a nem örül e fejleményeknek, s inkább kisvendéglőket, eszpresszókat, klubokat látna szívesen környezetében. „Diszkó-, bár- és McDonald's-párti” a lakosság 6 %-a a Cityben, s 12 %-a a periférián. A többiek vacilálnak. Az említett 6, illetve 12 % túlnyomó többsége a legfiatalabbak, tanulók, illetve frissen szabadult szakmunkástanoncok közül kerül ki. Megkülönböztető jegye e csoportnak, hogy alacsony jövedelme ellenére audiovizuális eszközökkel magasan ellátott. úgy tűnik, a „fast-food feeling” nem annyira nyugatias életstílust jelent, mint inkább az alacsony végzettségű, lényegében meglehetősen perspektíva nélküli fiatalság (ki)útkeresését.

(5) Oktatásügy

Elégedettség: Budapest összesen: 11 pont, City: 20, periféria: 1.

A fővárosban a lakosság durván kétharmada-háromnegyede azon az állásponton van, hogy az iskolák maradjanak önkormányzati kézben, az oktatás maradjon ingyenes, s az iskolaigazgatók abban a kerületben (városrészben) éljenek, ahol a felügyeletükre bízott iskola működik. A magán-, illetve felekezeti iskolák mellett a kifejezetten vallásosnak tekinthető, rendszeresen templomba járó, szegény családokban élő fiatalok, illetve egyes idősebb emberek teszik le voksukat, akik az átlagosnál valamivel gyakrabban találhatók a slumos részek lakosai között. Szelektív tandíjat vezetettne be (a rászorulókat felmentve ez alól) a downtown legmagasabb státusú lakosságának egy része. Nem tartja fontosnak az igazgatók közel-lakását a downtown legmagasabb státusú lakosságának egy része, s a slumok legalacsonyabb státusú lakossága közül elég sok. Több jelenség is meghúzódik a válaszok ilyen megoszlása mögött. Számolni kell egyfelől a perspektívátlan fiatalok körében – a „fast-food feeling” mellett – erősen terjedő, bigottnak mondható, esetenként szektás vallásossággal, a downtownban folyó etnikai szegregációs törekvésekkel, ami megjelenik a tandíjas iskola iránti igényben, illetve egyszerűen azzal, hogy a downtown gyakorlatilag egyáltalán nem osztható értelmesen kerületekre úgy, hogy a kerületek többet jelentenének adminisztratív egységeknél, hiszen sűrűn beépített, egymáshoz közeli és könnyen átjárható részekből áll össze, a periféria esetében a kerületi felosztás viszont túl nagy, mivel óriási különbség van a Rákosok, vagy Szentlőrinc és Szentimre között, hogy a Csillaghegy és Békásmegyér – sőt a Békásmegyér egyes részei közötti – különbségekről ne is beszéljünk.

Az iskolaügy tipikusan olyan kérdés, amit csak a lakossággal szorosan kooperáló várospolitika – lokális várospolitika – tud kezelni. A vallási kirekesztődsi, az etnikai intolerancia olyan jelenségek,

amelyeket csak lokális esettanulmányokra épített konfliktus-megelőzési és -kezelési eljárásokkal lehet érdemben kezelni. A mostani és az eljövendő generációk szempontjából a városimázs kialakításának éppen ez a lokális nézőpont – ennek megléte vagy „központosított” hiánya – az egyik legkritikusabb tényezője. A meghatározó többség mindenesetre (még mindig) a kirekesztés, a szegregációs kényszerek és a szektarianizmus ellen, illetve az ilyen kérdések közös és a szolidaritáson alapuló kezelése, az emberi és állampolgári jogon járó esélyegyenlőség mellett foglal állást – az iskolaügyben is.

(6) Közbiztonság

Elégedettség: Budapest összesen: -39 pont, City: -43, periféria: -35.

Lényegében minden területi különbség nélkül az emberek kétharmada helyeselné, ha „az itteni emberek maguk is tennének lépéseket biztonságuk védelme érdekében”. Általánosan csak 20 %-nyi magas státuszú, tájékozott, jólkereső, gyakran az elitnegyedekben élő szellemi, vezető értelmiségi ellenzi az önvédelem lakossági szinten történő intézményesülését. Az önvédelem jogilag is intézményesített szabadsága amerikai tradíció, s eredete a pionír-idők ún. frontier-társadalmára (határvidék) vezethető vissza. Ennek ugyan – a kriminológiai szakirodalom tanúsága szerint – az az eredménye az Egyesült Államokban, hogy fajlagosan magasabb az egyéni bűnözés, de más országokkal összehasonlításban összehasonlíthatatlanul alacsonyabb a kollektív hisztéria, a társadalmi felfordulások (upheaval) előfordulásának aránya. Az összevetés az amerikai tradíciókkal nem légbőlkapott: komoly az eshetősége annak, hogy Budapestet – New York mintájára – társadalmi olvasztótégelynek kell tekintenünk. Végül is – amint az I. részben is láttuk – a főváros a többség véleménye szerint tényleg frontier – csak nem a préri, hanem a Balkán felé. Az imázs kialakításakor e tényezőt nem téveszthetjük szem elől.

(7) Szociálpolitika

Elégedettség az idősök helyzetével: Budapest: -19 pont, City: -20, periféria: -18.

Budapest lakosságának 42 %-a számít arra, hogy valaki a családjából belátható időn belül munkanélkülivé válik (vagy már az is). Jelentős részben a fiatal és fiatalabb középkorú középrétegekből (munkások, irodisták, beosztott szellemiek) kerülnek ki az így válaszolók. Arányuk valamivel magasabb a kertvárosokban és a lakótelepeken, s valamivel alacsonyabb a tömör downtownban. Ez igen jelentős szám. Az alacsony nyugdíjtagokkal együtt véve figyelembe ezt a spontán „becslést”, nem kerülhetjük meg a városi-önkormányzati szociálpolitika kérdéseit.

A budapestiek szerint környezetükben az emberek 40 %-ának szüksége lenne valamilyen segélyre (City: 38 %, periféria: 43 %). A „naiv” fiatalság, de főként az alacsony státuszú, végzettségű, tájékozatlan szegényebbek, magányosak és nagycsaládosok, munkanélküliek természetesen magasabbra becslik ezt a számot – az elitrések lakossága pedig jóval alacsonyabbra (22 %-ra). A City-n belül tehát hasadás mutatkozik e tekintetben (is) az elit és a downtown között. A segélyigényt illetően Budapest a hegyvidéki elitnegyedekből és az összes többi városrészből áll össze.

Az azonban, hogy a beadott segélyigények mennyire sikeresek, semmitől nem függ az égvilágon, kizárólag attól, hogy a becslést adó személy mennyire szegény. Egyszóval – mivel a szegényebbek természetesen gyakrabban adnak be segély iránti kérelmeket – a segélyigénylések sikerességének becslése reálisnak tételezhető fel. A segélyigény-sikerességi „mutató” minden lényeges területi különbség nélkül ugyanakkora: 28 %-os (csak a kertvárosokban valamivel alacsonyabb, 24 %-os).

A szociálpolitikai célokra rendelkezésre álló pénzeket a budapestiek szerint 26 %-ban pénzbeli segélyezésre, 31 %-ban pedig szociális intézményfejlesztésre kellene fordítani. A fennmaradó 43 % mindkettőre fordítaná, illetve nem tudott dönteni. Lényeges területi különbségeket nem tapasztaltunk a válaszok eloszlásában, az azonban egyértelmű, hogy az alacsonyabb státuszúak, idősök, magányosok és nagycsaládosok inkább a pénzbeli segélyezésre, a jólszituált szellemiek pedig inkább az intézményfejlesztésre helyeznék a hangsúlyt. Nagyon fontos megfigyelés, hogy a vidéki városokban

tapasztalható jelenség, amely szerint a tömör városbelsőben jelentősen magasabb az intézményfejlesztési igény – aminek oka az, hogy az ottani idősebb népesség számára megfelelőbbnek bizonyulnak a különböző gondozási formák a pénzbeli segélyezésnél – a fővárosban (a tömör városbelsőben sem) nem érvényesül. Ennek oka abban valószínűsíthető, hogy a fővárosi downtown maga is komplex területi egység, amelynek bonyolultsága sokkal nagyobb, mint egy vidéki „downtowné”, s ezért az itteni rászorulóknak olyan, mikroszintű szegregációkban élnek, amelyek a szociális intézmények számára – a kis távolságok ellenére – elérhetetlenül távoliak.

E problematika feltérképezéséhez, s az optimum megtalálásához olyan eljárásokra van szükség, amelyeket nyugati államokban már alkalmaznak, nálunk azonban bevezetésük még várat magára (helyi tagbankokból összeálló szociálpolitikai bankrendszer, social worker hálózat, folyamatos, ún. látóg, alanyi szociológiai eszközöket alkalmazó monitoring, szociálpolitikai és szociális konfliktus-minimalizálási feladatok speciális vállalkozási, illetve lokális lakossági konzorciumi formákba adása, stb.). Amint a II/1. fejezetben láttuk, ehhez a feltételek adottak, s ha a kidolgozandó városimázs tartalmazza ezeket az elképzeléseket, gyakorlatban is alkalmazható városi és helyi szociálpolitikai gyakorlat alakítható ki.

Mindehhez azonban pénz kell, sok-sok pénz. Az országos trendeknek megfelelően a budapestiek 7 %-a szerint a hatóságoknak egyáltalán nem feladata semmiféle szociálpolitika érvényesítése, 45 %-uk szerint progresszív és fokozott adóztatást kell bevezetni, 47 % pedig „más megoldást” javasolna. Ez a „más megoldás” gyakorlatilag kétharmad-egyharmad arányban a megfelelő gazdaságpolitika és a megfelelő szociálpolitika kidolgozására vonatkozik. A progresszívebb adóztatást gyakrabban említették az alacsony státusúak, nyugdíjasok, magányosak, inkább alacsony jövedelműek a tömör városbelső és a slumos részek lakosai közül, a hatósági szerepvállalást erősebben tagadják (mondanak le róla) ugyanezen réteg még rosszabb helyzetben lévő tagjai, jellegzetesen a slumokból és a nagycsaládosok köréből is, míg a gazdaságpolitikai koncepciókat a jólszituáltak, a szociálpolitikait a rosszabb helyzetben lévők említették. Morális kritikát nagyon kevesen fogalmaztak meg (2 % említés), főként a downtown középkorú szellemi foglalkozású lakosai körében.

Elmondható tehát, hogy a szociálpolitikai imázs-elemek kidolgozásakor egyfelől a mikroszinteken is működő formák koncepcionális kidolgozását, másfelől pedig azt a tényt kell szem előtt tartanunk, hogy érdemi közvélemény létezik e tárgyban makroszinten is. (Ennek „forintosított” vetületére a III/3. fejezetben részletesebben is kitérünk.)

(8) Egészségügy

Elégedettség Budapest összesenben: -13 pont, City: -13, periféria: -12.

A főváros lakossága 75 %-os arányban ellenez mindenféle olyan elképzelést – tartalmazzon az akár még specifikus támogatási rendszerekre vonatkozó alapelemeket is –, ami megszüntetni akarná az ingyenes körzeti orvosi rendszert. Ez az arány csak a legmagasabb státusúak esetében alacsonyabb valamivel, de még az elitjellegű villanegyedekben is csak 66 %-ra esik le. Az egészségügy bárminemű privatizációja a szó szoros értelmében életveszélyes lépés lenne, s ezért olyan várospolitikát kell kialakítani, amely nem teheti meg, hogy ne tartalmazza a minimális szociális védőháló kiépítésére vonatkozó elgondolásokat.

(9) Lakáshelyzet

Elégedettség: Budapest összesen: -47 pont, City: -44, periféria: -49.

Amint II/2. a fejezetben már említett tettünk róla, a Budapesti Általános Rendezési Terv előkészítő Programja is kiemelt helyen kezeli a lakáskérdést, különösen a komplex rehabilitációra kijelölt tömör városbelsőt illetően. Ez egyáltalán nem véletlen, ugyanis a lakásprobléma (a légszennyezettséggel és a közállapotokkal együtt) „vezet” az elégedetlenségi listán.

A koncepció fő eleme az, hogy Budapest tömör városbelsőjét rehabilitálni kell, s mintegy „nyugati típusú”, magas presztízsű városrészé kell alakítani, s ezzel alapvetően átalakítani a város imázsát. Ugyanakkor itt él aránylag a legtöbb lecsúszott, alacsony státusú, idős ember, akinek mobilitási-migrációs készsége gyakorlatilag a nullával egyenlő. A Program migrációs célterületként az ipari-lakótelepi (tanulmányunkban a perifériához tartozó) területeket jelöli ki, ezeknek humanizációja azonban erősen kétséges, nemzetgazdasági, pénzügyi, fejlesztés-prioritási okok miatt. A Program koncepcionális megalapozása tehát nélkülözhetetlen feladat.

Vizsgálatunk egyik legalapvetőbb eredménye az, hogy gyakorlatilag az egész város saját tulajdonú lakásban akar lakni – ez érthető –, aki pedig úgy nyilatkozott, hogy továbbra is az önkormányzattól akarja bérelni lakását, az – más vizsgálatok alapján – egyetlen indokkal támasztotta alá álláspontját: nincs pénze a megvételre, az egyéb járulékos (pl. házfelújítási) költségekre. Ez utóbbi állásponton volt Budapest lakosságának 14 %-a (alacsony státusok), ez az arány azonban éppen a leginkább érintett downtownban felmegy 25 %-ra.

A főváros lakosságának 23 %-a egyáltalán nem ítélte kielégítőnek lakásának állapotát. Fiatalabb, közepes státusúakról van szó a leginkább, gyakran magányosan élő emberekről, inkább alacsonyabb jövedelemmel. Arányuk a downtown tömör városbelsőjében 32 %-ra megy fel. Főváros összesenben egyébként azoknak, akiknek véleménye szerint nem kielégítő lakásuk állapota, 85 %-a nem tudná tatarozni otthonát. Jegyezzük meg azonban, hogy a legérintettebb városbelsőben élő, és egyúttal legmobilabb, vállalkozni és – amint mindjárt meglátjuk – költözni is szándékozó emberekről van szó.

Budapesten a lakosság 29 %-a nyilatkozott úgy, hogy el akar költözni lakásából, s ez az arány a downtownban és a lakótelepeken megint magasabb: 35 %. A kívánt költözési célterületek egyébként egyáltalán nem az ipari-lakótelepi zónában találhatóak, hanem a hegyvidéki és kertvárosi zöldövezetekben, zöldövezet-jellegű területeken. Ugyanez a magas státusú réteg nemcsak elköltözni akar, hanem telket venni is. Szintén ugyanakkora nagyságrendről van szó: 30 %-ról. A tömör városbelsőben megintcsak a 35 %-os – lakásával elégedetlen – maximummal találkozhatunk.

A városban költözni kívánók (a teljes megkérdezett populáció 29 %-ának) 49 %-a drágább, 26 %-a ugyanolyan árú, 21 %-a pedig olcsóbb lakásba akar költözni, mint amilyenben lakik. Nézzük meg a százalékos területi megoszlásokat is:

	slum	kertes	ltp.	tömör	elit
<i>1. drágábbba</i>	48	37	49	49	57
<i>2. ugyanolyanba 15</i>	16	25	20	11	
<i>1+2 együtt:</i>	63	53	74	69	68
<i>3. olcsóbbba</i>	31	45	22	27	11
<i>(nem tudja)</i>	6	2	4	4	21

A táblázatból kiderül, hogy az elit-részekről eltekintve a két leginkább érintett területen – a lakótelepeken és a downtownban – élő, költözni és új vállalkozásba fogni szándékozó alsó-közép és felső-közép helyzetű rétegek akarnak a legkevésbé jelenlegi lakásuknál olcsóbb árfekvésűbe költözni. A vizsgálati eredményekből az alábbi következtetések adódnak:

Az Általános Rendezési Terv Programja a downtown-ból ki kívánja költöztetni a legalacsonyabb státusúakat. Ők azok, akik a legkevésbé sem akarnak elmozdulni jelenlegi lakóhelyükről. A Program helyükre magasabb státusú, fiatalabb, vállalkozó szellemű rétegeket akar beköltöztetni, akik viszont éppenséggel a zöldterületi jellegű városrészekbe akarnak kiköltözni. Ha szétválasztjuk a városbelső társadalmi, kulturális és városépítészeti rehabilitációját a vállalkozásorientációtól, s megfordítjuk az irányokat, olyan mozgásokat indíthatunk el, illetve katalizálhatunk, amelyekre jelenleg is határozott igény mutatkozik. A (déli) periféria adó- és ingatlanpolitikai kedvezményekkel támogatott gazdasági

és letelepedési preferenciája feloldja a városbelsőben lassan már kezelhetetlenné váló feszültségeket és harmonikusan illeszkedik az érintett lakosság szándékaihoz. A downtown rehabilitációja így a rövidtávú piaci profítékenység nyomása alól kikerülve – amely piackényszer a kerületi önkormányzatok egyetlen, csak átmenetileg elviselhető megoldásként adódó direkt vagyongazdálkodási orientációjában nyilvánul meg – sikerrel végrehajtható.

(10) Közterület, humánökológia

Elégedettség: Budapest összesen: -43 pont, City: -43, periféria: -43.

Mivel ez a téma már szorosan kapcsolódik a következő fejezethez, csak röviden térünk ki rá. Bevezetve az általános jövőképeket elemző részt, azt vizsgáltuk, hogy a főváros lakossága egy inkább modernizáló, vagy pedig egy inkább a hagyományokat tisztelő, a meglévőt humanizáló várospolitikára szavazna. Az embereknek két lehetőség közül kellett választaniuk, mint képzeletbeli „kerületi főépítésznek”: szép, új, modern városrészek, vagy több park, játszótér létesítésére adnának-e több pénzt. A magasabb státusúak, fiatalabbak az előbbi, az alacsonyabb státusúak, idősebbek pedig az utóbbi alternatíva mellett álltak inkább ki. Mindazonáltal sokan voltak, akik nem láttak ellentmondást köztük, s mind a kettőt választották: 26 % a modernizáló alternatívát, 34 % a hagyományost humanizálót, s 40 % mindkettőt választotta. A tömör városbelsőben többen választották a humanizációt, a lakótelepeken pedig a modernizációt.

2. Budapest általános jövőképei: általános imagináció

Ha az a feladatunk, hogy egy város – s nem akármilyen város – számára általános jövőképet, városimázst kell felrajzolnunk, s ezt aztán át is kell ültetnünk a (várospolitikai) gyakorlatba, akkor több dolgot kell megtennünk. Legelőször össze kell vetnünk a különböző (elméleti és gyakorlati) szakértők által kidolgozott jövőképeket egymással, másodsor össze kell vetnünk a lakosságban kialakult jövőképeket a szakértőkéivel, s harmadszor kompromisszumos, végrehajtható döntési alternatívákat kell feltárnunk a gyakorlatba való átültetés céljából.

A „Második Millennium: Budapest új jövőképei” (BME Urbanisztikai Intézet, 1992. teamvezető: Vidor Ferenc) c. munkában foglaltak szerint lényegében két elképzelés él a szakértők gondolkodásában. Az egyik – több változatban is kidolgozott – elképzelés a downtownban felgyülemlett kritikus problémák kezelését lényegében rövidtávon képzelet el, s összeköti az Általános Rendezési Terv előkészítő Programjában foglalt városbelső-rehabilitációs koncepcióval. A másik elképzelés hosszútávon gondolkodik, középpontjában a humanizált, ún. holisztikus szemléleten alapuló konkrét várospolitika áll, s ezt összeköti a konfliktusminimalizálási eljárásoknak, a kompromisszumos megoldásoknak a mikroszintektől a makroszintekig történő széleskörű alkalmazásával. A downtown „tűzoltás”-jellegű fejlesztésével szemben strukturális és funkcionális területi ellenpólus(ok) kialakítását preferálja. Az alább következő vizsgálatban a lakosságban kialakult általános városimázs-típusokat mutatjuk be, s ezeket összevetjük a röviden vázolt két szakértői elgondolással.

A feladatot úgy oldottuk meg, hogy megfogalmaztunk tíz olyan alapvető imázs-elemet, amelyeket az urbanisztikai gyakorlatban általánosan elterjedtnek tekinthetünk, s felkértük az embereket, hogy ezek közül válasszanak ki tetszőleges számban olyanokat, amelyekkel rokonszenveznek. Az itt következő táblázatban bemutatjuk a választások százalékos arányait (ezek összege nyilvánvalóan több 100 %-nál, hiszen akárhány elemet lehetett választani – 6 % nem választott egy elemet sem).

Funkcionális elemek:

- izgalmas nagyváros nagy idegenforgalommal: 28 %
- korszerű iparváros: 6 %
- egyetemi város, kulturális központ: 26 %
- nemzetközi vállalkozásokkal foglalkozó város, sok bankkal: 20 %

Strukturális elemek:

- hagyományokat őrző történelmi város: 21 %
- nem túl magas házakkal beépített belvárosias rész: 12 %
- magas házakkal beépített világváros: 3 %

Humánökológiai elemek:

- csendes, tiszta, gazdagon parkosított város: 75 %
- kulturált kertváros: 55 %
- hegyek között vagy vizek mellett épült hely: 42 %

Ezek az eredmények ugyan mutatják azt a már ismertetett tény, hogy Budapest lakossága kifejezetten érzékeny a humán környezetre, a mélyebben meghúzódó összefüggések feltárásához s az imázs-együttesek elkülönítéséhez bonyolultabb statisztikai analízisre volt azonban szükség (háromlépcsős clusteranalízisre). Az elemzés legelőször kimutatta a humánökológiai elemek döntő fontosságát, második lépcsőben pedig elkülönített nyolc olyan imázs-együttest, amiből már kiszűrtük a környezeti viszonyok túlsúlyos hatását. Ezek a következők voltak:

10. csoport: „hagyományos belvárosias”: 3 %

Ez a csoport csak a kertvárosiassággal ellenszenvezik, viszont nagyon rokonszenves számára a belvárosias, tömör jelleg, de a világvárosiasság, a hagyományok, a kultúra ápolása is. A nemzetközi gazdasági-üzleti székhely képzete is megnyerte tetszésüket. Társadalmilag a City egész területén elszórtan, de különösen a tömör városbelsőben megtalálható magasan képzett, erősen kommunikatív, politikailag aktív jómódúakról van szó, gyakran a fiatalabb korosztályokból.

21. csoport: „természetorientált, passzív”: 23 %

Az előzővel ellentétben, az e csoportban található válaszolók határozottan nem rokonszenveznek a belvárosias, világvárosias, kozmopolita, kulturális imázs-elemekkel. A csend, nyugalom, tisztaság a legfontosabb a számukra, s szívesen élnének közvetlen természetközélen. Bár javarészt a kertvárosok lakói, nem szeretik a kertvárosiasságot. Tájékozatlan, meglehetősen elszigeteltségben élő, rosszul kereső munkás emberek alkotják túlnyomórészt e csoportot.

22. csoport: „természetorientált, aktív”: 14 %

Ez a csoport sem kedveli a downtown-jellegű nagyvárosiasságot, de ellenszenve kisebb mértékű, mint az előző csoportba tartozóké. Rokonszenveznek a nemzetközi vállalkozások gondolatával, de a hagyománytisztelet is fontos számukra. Nem lényeges kérdés esetükben a csend, nyugalom, de ők is szívesen élnének hegyes-völgyes helyen, vízmosta partok mentén, mondhatni: svájci üzleti világközpontban. Főként közép- és felsőfokú végzettségű szellemiek tartoznak e csoportba, akik rendezett anyagi körülmények között élnek a Cityben, jól tájékozottak, s kapcsolataik kiterjedtek, erősen kommunikatívak.

31. csoport: „természetorientált, posztmodern”: 8 %

Ez a csoport komplex szemléletű: a kulturális funkciók előtérbe helyezése mellett rokonszenvezik a kertvárosi jelleggel, csennel, nyugalommal, hagyományörzéssel, természetközelséggel, de a korszerű ipar és a nemzetközi vállalkozások gondolata sem idegen tőle. Nem jellemzi őket a belvárosias vagy világvárosias jelleg merev elutasítása. Gyakran lakótelepi (sokszor dél-budai), fiatal, magasan

kvalifikált, vezető beosztásban dolgozó szellemiek tartoznak ide, határozottan jó tájékozottsággal és kommunikativitással.

32. csoport: „rurális, antiurbánus”: 26 %

Ez a csoport egyetlen pozitív viszonyulással jellemezhető: a csend, nyugalom, a kertvárosias jelleg iránti vonzódással. Minden, városias funkcióra utaló imázs-elemet elvetnek, de még a hegyeket-vizeket is. A legalacsonyabb státusú, tájékozatlan, kapcsolat nélküli idősek, nyugdíjasok tartoznak ide, akik a legnagyobb gyakorisággal a periféria kertvárosaiban és a slumokban élnek. Politikailag teljes mértékben passzívok, immobilak.

40. csoport: „mobil, nagyvárosias”: 6 %

Viszonylag szegényebb imázs-elemekben e csoport, de egyértelmű rokonszenvvel fordul az izgalmas nagyváros képzete felé, ugyanakkor szívesen élne természetközeli is. Határozottan ellenkeznek a csendes, nyugodt, kertvárosias ideával. A tömör downtown fiatal tanulói ifjúsága, GYES-en vagy GYED-en lévő, szellemi foglalkozású lakosai (esetenként értelmiségi munkanélküliei) tartoznak ide, jó tájékozottsággal, kiterjedt kapcsolatrendszerrel. Gondolkodásuktól idegen a szektarianizmus, kirekesztés.

51. csoport: „modernizáló”: 3 %

Nem szeretik a csendes kertvárosias nyugalmat, igen nyitottak a világvárosi vállalkozásorientáció iránt, s fontosnak tartják a kulturális-tudományos funkciókat is. Különösebb térbeli differenciálódás nélkül kifejezetten jómódú, autonóm gondolkodású szellemiek tartoznak e csoportba.

52. csoport: „feltörekvő, vállalkozó, a városmag felé

kívülről orientálódó, urbanizációs”: 17 %

Alapvetően olyan, a periféria kertvárosaiban élő szellemiekről, új vállalkozásokat vivő új középosztályról van szó, akik a városimázst alapvetően a vállalkozások számára otthont adó nagyvárosias jelleghez kötik. Egyúttal – a külső kerületekben lévő „elit”-telepeken lévő lakóhelyük miatt – kedvelik a kertvárosias jelleget is. Autonóm gondolkodással, kifejezetten jó telekommunikációs tájékozódóképességgel jellemezhetjük még e csoportot.

Ez a csoportosítás további finomításra szorul, két (egy statisztikai és egy tartalmi) okból is. Az egyik (a statisztikai) az, hogy kezelhetetlenül sok, nagyon alacsony létszámú kategóriát tartalmaz, a másik (a tartalmi) pedig abban áll, hogy a finomabb elemzés eredménye szerint több csoport is összevonható, mind a preferált és diszpreferált imázs-elemek megoszlásai, mind pedig a társadalmi jelzőszámok alapján. A végleges imázs-típusok a következők lettek (mindegyik csoportnál közöljük a területi szegregációs típusok szerinti százalékos megoszlásokat is):

1. csoport (22+31): „természetorientált, aktív, posztmodern, elit-jellegű”: 22 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
17	18	23	23	29

2. csoport (10+40+51): „mobil, modernizáló, hagyományosan nagyvárosias”: 12 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
13	6	11	17	12

3. csoport (52): „feltörekvő, vállalkozó, a városmag felé kívülről orientálódó, urbanizációs”: 17 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
17	20	16	15	18

4. csoport (21): „természetorientált, passzív”: 23 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
21	28	24	22	16

5. csoport (32): „rurális, antiurbánus”: 26 %

slum	kertes	ltp.	tömör	elit
32	29	27	23	24

A fejezet elején ismertetett két szakértői felfogás alapvetően a downtown tömör részeinek sorsát illetően ütközik egymással. Láthatjuk a táblázatból, hogy egyfelől Budapest teljes népességéből csak 12 % (2. csoport: „mobil, modernizáló, hagyományosan nagyvárosias”) számára nem lényegesek a természetközelséget is magukba foglaló imázs-elemek, az ide tartozók társadalmilag és területileg azonban nagy mértékben mobilak, nem kötődnek a downtownhoz. A tömör downtown lakosai között arányuk csak 17 %-ra megy fel, ami a városnegyedben többségi homogén jelleghez képest igen kicsi arány. A főváros lakosságának 31 %-át kitevő tömör downtownban ez az alacsony számarány azt jelenti, hogy a tömör városbelső rehabilitációját lakosságcserevel egybekötő rövidtávú alternatíva igen gyenge. Különösebben erős érvek nem szólnak mellette, akik pedig elfogadnák, azok számára sem lényeges a területi-szegregációs dimenzió. A hosszútávú másik alternatíva viszont a lakosság túlnyomóan nagy része számára nemcsak hogy elfogadható, de kívánatos is. A városbelső „erőszakos” rehabilitációja mellett a fentiekből következőleg csak a külföldiek számára kialakítandó speciális imázs, az „igazi nyugati metropolisz” szükségességének vélelmezése áll. Ezt a vélelmet azonban sem az országos, sem a budapesti vizsgálat bemutatott eredményei nem igazolják. Hozzá kell tenni: Budapest lakosságának fele nem bíz abban, hogy a városimázsról kialakított elképzelései még a mai fiatalok életében valóra válhat.

3. Politikacsinálás és teendők: imázs a közhatalomról

E fejezetben három szempontból tárgyaljuk a mindennapi város-imázs és várospolitikai kérdéseit. Az első szempont az, hogy hogyan ítélik meg az emberek: ki, mennyire szól bele a helyi ügyek irányításába, s ki, mennyire szól bele az emberek életébe.

Az emberek egy -100-tól +100-ig terjedő skálán mérve (területi különbségek nélkül) 0 pont körüli értékeket adtak arra a kérdésre, hogy egy helyi képviselő mennyire szólhat bele a kerületi ügyekbe (a közép- és elővárosi területek egy árnyalatnyival magasabb értékeket adtak, más társadalmi különbség nem volt tapasztalható). Ezt a tényt kétféleképpen is interpretálhatjuk. Először úgy, hogy nem tájékozottak kellőképpen e kérdésben, másodsor pedig úgy, hogy nem vették el bizalmukat a képviselő intézményében (mivel nem adtak negatív értékeket), s ez üdvözlendő tény. Ez utóbbi interpretáció helyességét valószínűsíti az az eredmény, hogy 33 %-nyi válaszoló viszont arról nyilatkozott, hogy nem tud dönteni a kérdésben, azaz a közepes pontszámokat adó többség gyakorlatilag valódi véleményt mondott.

Szintén területi különbség nélkül -46 pontra értékelték a megkérdezettek azt viszont, hogy ők, a polgárok mennyire szólhatnak bele lakóhelyük életébe (az alacsony státusúak, munkanélküliek valamivel rosszabbra értékelték e lehetőségeiket).

Semleges, közepes pontszámokat kapott mind a kerületi, mind pedig a fővárosi önkormányzat az emberektől abból a szempontból, hogy az illető önkormányzatok mennyire szólnak bele az ő, tehát a lakosság életébe (az alacsonyabb és a magasabb státusúak, a slumok és az elitnegyedek lakosai mérsékelten jobb értékeket adtak – értsd: kevésbé szól bele a fővárosi, illetve a kerületi önkormányzat az életükbe).

Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a helyhatóságok nemcsak hogy legitimek, de az emberek bizalmát sem vették el, amint sok más, nagytekintélyű politikai intézmény elvesztette. A képviselői intézmény azonban túlságosan távol van a város lakóitól, hogysem úgy ítélhessék meg, (képviselőik útján) beleszólhatnak a környék életének alakulásába. A II/1. fejezetben kimutatott „ombudsman-gyakoriság” és lokális kommunikativitási szint azonban – a szükséges konfliktuskezelő technikák alkalmazásával – lehetővé teszi, hogy megfelelő kommunikációs csatornák kialakításával ez a helyzet megváltozzék.

Második szempontunk a helyi politikai mező vizsgálatakor az volt, hogy a lokális problémastruktúrák (pontosabban: a lokálisan kezelhető problémastruktúrák) súlyának mérése végett feltérképezzük, az emberek szerint melyek a legfontosabb problémák a város(rész) életében, saját életükben és hogy szerintük kik a felelősök e problémák megoldásáért – illetve a megoldás elmaradásáért.

Hét, alapvetően fontosnak tartott problémát találtunk a válaszok között, erős területi eltérésekkel. Az alábbi táblázatban ezek sorrendjét mutatjuk be:

problémasorrend	elit	downtown	periféria Budapest szerint
1. közbiztonság	3-4.	1.	1.
2. környezetvédelem	1.	2.	4.
3. lakáshelyzet	3-4.	3.	3.
4. foglalkoztatás	5.	5-7.	2.
5. közlekedés	2.	5-7.	5.
6. szociálpolitika	6.	4.	6.
7. városfejlesztés	7.	5-7.	7.

Feltűnő a közlekedési helyzet problematikusságának 2-ik helyen való említése az elitrészekben és természetesen nem feltűnő a szociálpolitika 4-ik helye a downtownban és a foglalkoztatás 2-ik helyezése a periférián. Más a helyzet, amikor az embereket saját, személyes-családi problémáik felsorolására kértük fel:

problémasorrend	elit	downtown	periféria Budapest szerint
<i>1. lakáshelyzet</i>	1.	1.	1.
<i>2. mindennapi megélhetés</i>	2.	2.	3.
<i>3. foglalkoztatás</i>	3-4.	3.	2.
<i>4. fiatalok jövője</i>	3-4.	4.	5-6.
<i>5. pénz-, hitelhiány</i>	5-6.	5.	4.
<i>6. jóléti célok elérése</i>	5-6.	6.	5-6.
<i>7. nyugdíjak emelése</i>	7.	7.	7.

Nagy különbséget a tágabb és a szűkebb környezet problémakatasztere között nem találhatunk; a szociálpolitika, amely nem képezheti egyéni stratégiák részét, értelemszerűen kiesett a második, egyéni-családi problémakataszterből, s átadta helyét az értelemszerűen viszont éppen ide tartozó jóléti célok elérésének. A munkanélküliségnek a periférián tapasztalható erős problémageneráló hatása azonban elgondolkodtató. Alátámasztani látszik a preferenciális periferikus iparfejlesztés és városkiterjesztés koncepcióját (ld. III/2. fejezet).

Területi eltérés nem mutatkozott abban a kérdésben, hogy „kikre kellene odahatni, hogy ezek a problémák meg is oldódjanak”. A válaszok megoszlása a következőképpen alakult:

- a kormányra, a miniszterekre, a kormányfőre (16 %)
- azokra, akik illetékesek, vezetőkre, politikusokra (13 %)
- a parlamentre, a parlamenti képviselőkre (12 %)
- az önkormányzati testületre, a polgármesterre (12 %)
- az apparátusokra, ügyintézőkre, a „hivatalra” (8 %)
- a társadalomra, az emberekre (5 %)
- a szakemberekre, a hozzáértőkre (4 %)
- a rendőrségre, bűnüldözésre, stb. (4 %)
- a bűnözőkre (cigányokra, lumpenekre), stb. (3 %)

A válaszolók átlagosan 22 %-a a kérdés során konkrét ügyet, intézményt, problémát is említett (lényegében szintén területi különbség nélkül, de a tömör városbelsőben és a lakótelepeken valamivel gyakrabban). Ez a tény, valamint az, hogy a mintegy 50 %-nyi olyan válaszon kívül, amely arra utal, hogy a kérdezett az országos politikai és társadalmi mező játékterében keresi az illetékeseket, volt – a 25 %-os válaszhiányt is figyelembe véve – másik 25 % olyan válasz is, amely helyi megoldásokra utalt (szintén a fenti két szegregációban nagyobb gyakorisággal), azt bizonyítja, hogy a problémák lokális kezelésének feltételezett lehetősége reális alternatíva. Ez ismét egy olyan megfigyelés, ami a nemcsak az absztrakt ideákból, hanem a lokalitásból is kiinduló, kompromisszumképes és reális várospolitikai imázs kialakítása mellett szól.

Két kérdéssel kvantitatíve is mértük a problémák súlyát. Az első a polgárok által megfelelőnek tartott büdzsére vonatkozott, a másik a lokális, nyilvánosan kontrollálható (ön)adózási hajlandóságra. A büdzsé-kérdésre adott válaszok városrész szerint egyáltalán nem szórtak, illetve az egyes költségvetési tételekre bemondott arányok eloszlásai szignifikánsan függetlenek voltak egymástól. Ez arra utal, hogy a kérdés általános, komplex státus- és attitűdszinteken méri a problémásúlyokat, és ezért nem használható a lokális és országos szinten megoldható kérdések közötti súly-beli különbségtétel mérésére.

sére (valóságos „büdzsé-közvéleménykutatásra” pedig semmiképpen sem). Az eredmények a következők voltak (az egész kérdéssorra 2 % nem válaszolt):

A kerületi önkormányzat kívánatosnak tartott büdzséje (%)

<i>költségvetési rovat</i>	0 %-ot mondók aránya	arány a büdzséből
- lakásépítés	7	19,6
- segélyezés	12	10,9
- egészségügy	5	15,5
- oktatásügy	10	11,7
- környezetvédelem	11	11,1
- közlekedésfejlesztés	19	8,1
- kulturális célok	26	5,5
- közműfejlesztés	24	7,0
- városszépítés	25	6,3
- egyéb célok	43	4,3

Az egyes városrészekre és problémáik súlyosságának fokára sokkal jellemzőbb az adózási hajlandóság adózási célok szerinti megoszlása és nagyságrendje.

Kilenc különböző tétel szerint vizsgáltuk az adózási hajlandóságot, s azt találtuk, hogy tételenként mintegy 25-30 %-nyian lennének egyáltalán hajlandóak adózni, átlagban 80-120 Ft-nyi havi összeget. Az együttes (nem tételenkénti) adózási hajlandóság azonban már a lakosság 49 %-ánál fennáll (ez jelentősen a vidéki értékek fölött van), és 900 Ft havi összeget tesz ki a megkérdezettek bemondásai alapján Budapest összesenben. Az együttes, nem tételenként számított adózási hajlandóság emelkedő területi és társadalmi státus szerint egyenes arányban emelkedik 30 %-os minimumról 70 %-os maximumig (az adózási tételek nagyságai nem ugyanilyen összefüggésben állnak a területi és társadalmi státushierarchiával, hanem a downtown-elit-periféria sorrend érvényesül a jobb társadalmi szervezethez függvényében; a tételek nagyságrendjei szorosan összefüggenek egymással). A nem tételenként számított totál havi adóösszeg városrészek szerint eltér. Elitrészek: 850 Ft, downtown: 800 Ft, periféria: 1000 Ft.

<i>adózási cél</i>	adózna, Budapest	összeg (Ft)			
		<i>Budapest</i>	<i>elit</i>	<i>downtown</i>	<i>periféria</i>
<i>lakásépítés</i>	27 %	130	110	120	140
<i>segélyezés</i>	26 %	100	100	80	100
<i>egészségügy</i>	36 %	120	110	110	130
<i>oktatás</i>	31 %	110	110	100	130
<i>környezetvéd.</i>	35 %	110	120	100	110
<i>közlekedés</i>	25 %	80	80	70	90
<i>kultúra</i>	24 %	80	80	70	100
<i>közműfejl.</i>	23 %	80	70	70	100
<i>városszépítés</i>	26 %	90	70	80	100
<i>együttesen</i>	49 %	900	850	800	1000

Ha ezt a táblázatot összevetjük a problémakataszterekkel, azt tapasztaljuk, hogy a kívánatos büdzsé-összetétel mellett az adózás tekintetében is két jellegzetes egybeesés fedezhető fel. Az egyik a környezetvédelmi tétel nagysága a büdzsében és az ezirányú adózási hajlandóság mértéke, a másik az egészségügyi tétel és az ezirányú adózási hajlandóságé. A környezetvédelem fontossága e kérdéskör városi össz-kataszterbeli helyezésével függ össze: az emberek e tekintetben feltétlenül kooperálnának a hatóságokkal. A másik: az egészségügyi tétel. Ez esetben általános határkérdésről van szó; mint a III/1. fejezetben erről már esett szó, az egészségügy ingyenessége nem lehet kérdés tárgya, s amint most láthatjuk, ezért az emberek fizettetnének az önkormányzattal, s fizetnének maguk is (az önkormányzatnak, de nem az orvosnak). A többi fő problémakört illetően az emberek inkább magukra számítanak, vagy nem számítanak senkire sem túlságosan nagy mértékben.

A két említett kérdéskör iránti pozitív hozzáállás szorosan összefügg a városi imázs-elemekről a III/2. fejezetben mondottakkal is, de nincs másként a többi problémakomplexummal sem. Ez a két kérdés eléggé érett állapotban van ahhoz, hogy fővárosi-országos szinten is lehessen foglalkozni vele (csakúgy, mint a megélhetés-foglalkoztatás problémaköreivel, csak azokat illetően az emberek nem számítanak semmiféle hatósági közreműködésre – sajnos). A többi probléma lokális kommunikációs csatornák kiépítésével inkább kanalizálható. Meg kell jegyeznünk azonban a következőket: legutoljára tárgyalt kérdésünk nyilvánosan, bárki által ellenőrizhető adóztatási szituációra vonatkozott. Ez a helyzet csak akkor teremthető meg, ha a lakosság spontán „ombudsman-hálózata” az adóztatási kérdésekben is részt vesz a döntéshozatalban.

Összefoglaló: Imázselemek és imázshordozók

Ebben a részben tömören, tárgyszó-katalógus jelleggel összefoglaljuk a megtalált imázselemeket és feltüntetjük hordozóikat is. Csak a jelentősebbeket tüntetjük fel, vagy azért, mert hordozóik számszága ezt indokolja, vagy pedig tartalmuk fontossága miatt. A munka tematikus felépítése szerint haladunk.

Felhívjuk az Olvasó figyelmét arra, hogy e fejezet segédlet. Nem kivonat és nem tömörítvény, hanem katalógus. Elolvasása nem pótolhatja a teljes anyag áttanulmányozását, annak hiányában nem értelmezhető helyesen.

I. Budapest és az ország: a különbség imázs-elemei

1. Budapest-vidék különbségek: tény-képek

- Az európai fővárosokhoz képest Budapest sokkal inkább különbözik az országtól, mint azok. Ez egészségtelen.

Hordozók: Városi magasabb státusú népesség.

- A külföld számára nem Budapest testesíti meg Magyarországot, hanem a vidék.

Hordozók: Alacsony státusú vidékiek, kis számban, de nemzeti irányzatú politikai radikalizmusra erős hajlammal.

- Budapest nem igazán magyar város, idegen kulturális, etnikai és városképi elemekkel terhes.

Hordozók: Fiatalabb, képzetesebb munkások, idősebbek. Kis arány.

- Budapesten a vidékhez képest nem megfelelő az emberek közötti szolidaritás és a mindennapi miliő, atmoszféra.

Hordozók: Vidékiek, Budapesten az elit villanegyed kivételével a többség.

- Budapesten jobb a politikai helyzet, mint vidéken.

Hordozók: budapesti liberális szellemiek.

- Budapest kategorikusan perspektívátlanabb, mint a vidék.

Hordozók: Budapesti magas státusú tanulók. Kis arány.

- Budapest az ország reprezentatív fővárosa, ez kétségbevonhatatlan tény.

Hordozók: Mindenki.

- Ki kell költözni a városokból, Budapestről különösen, ha esélyekkel akarunk nekiindulni az életnek.

Hordozók: Főként fiatal, vállalkozni szándékozó pályakezdők. Budapesten jelentős csoport.

2. Budapest-vidék fejlődés: (múlt- és) jövőképek

- Budapest a múltban káros szerepet töltött be az országban.

Hordozók: Fiatal, politikailag passzív szakmunkások, kisvállalkozók. Kis arány.

- Budapest jelenleg káros szerepet tölt be az országban.

Hordozók: Segéd- és betanított munkások, hajlammal a szociális demagógiára. Kis arány.

- Budapest káros szerepet fog betölteni az országban.

Hordozók: Tájékozott, középkorú vezető szellemiek, parlamenti pártokon kívüli politikai preferenciákkal. Kis csoport.

- Budapestnek is jó, ha a vidéki lehetőségek kiaknázását nem akadályozza, a főváros és az ország között nincs konfliktus.

Hordozók: Budapesti középrétegek és az elit, liberális-szocialista politikai attitűdök.

- A főváros és a vidék konfliktusban áll, a perspektíva a vidéké. Szociális demagógiára való érzékenység, értelmiségi-ellenesség.

Hordozók: Vidéki városi, alacsony státusú munkások.

3. Budapest imázsa mint szimbólum: értékek

- A „fertőzött” Budapesten élő gazdasági elit okozza a munkanélküliséget. Jobboldali népi radikalizmus.

Hordozók: Vidéki munkanélküliek. Kis arány.

- Budapest a nyugati fejlődés letéteményese, de ez együttjár a vidéken való élőködés veszélyével. Liberális attitűd.

Hordozók: Budapesti szellemiek.

- Budapest testesíti meg az elfajult Nyugatot. Idegengyűlölet, rasszizmus, fundamentalizmus.

Hordozók: A lecsúszás veszélyének kitett alsó-közép, munkások.

- Budapest a vidéki Magyarországé, ezért felelősséggel tartozik a vidékéért. Nincs nemzetközi szerepe. Feladata az ország szellemi erővel történő szolgálata. Teszi is.

Hordozók: Falusi fiatalság.

- Budapest a Balkánhoz tartozó Kárpátmedence fővárosa, s mint ilyen, bűnös, erkölcstelen. A magyar megújulás letéteményese a vidék. Autoriter politikai irányzatok iránti erős hajlamok.

Hordozók: Vidéki városi szegények, lecsúszottak.

- Budapest a magyar megújulás letéteményese. Vonzó hely.

Hordozók: Fialat, vidéki városban élő szakmunkások.

II. Budapest belülről: a budapestiek képe városukról

1. Kooperáció, kommunikativitás, szolidaritás:

átnézeti kép a társadalmi kohézióról

- A budapesti várospolitiká nem nélkülözheti a lakosság autonóm kooperációját, a folyamatos kommunikációt.

Hordozók: Budapesti középrétegek és az elit.

- Budapesten természetes az emberek közötti mindennapi szolidaritás.

Hordozók: Budapesti középrétegek és az elit.

- Budapesten nem törődnek az emberek a rászorulókkal.

Hordozók: Downtownni idősök, nagycsaládosok a downtownban és a slumokban.

- Budapesten lehetséges a non-kommunikatív rászoruló közvetett bevonása a döntéshozatalba.

Hordozók: Lokálisan együtt, egymás közelében élő csoportok fiatalabb, mobil, kommunikatív tagjai. Egyenletes területi eloszlás.

2. Közvetlen környezet és város: a kötődések mértékei

- Csendes, vidékies, nyugodt hely.

Hordozók: Kertvárosok, elitnegyedek.

- Egészséges, zöld.

Hordozók: Kert, elit, lakótelep.

- Szennyezett, veszélyes, egészségtelen hely, sok a szegény és lumpen „elem”. El kell költözni innen a kertvárosokba, a zöldövezetekbe.

Hordozók: A tömör downtown fiatal és középkorú lakossága.

- Budapest az emberi kapcsolatok szempontjából átjárható, nincsenek távolságok.

Hordozók: Felső-közép, lakótelepek, downtown.

- A jövő generációja számára Budapest nem perspektivikus, de főként nem gazdasági, hanem humánökológiai, társadalmi, emberi okokból. Konfliktushelyzet a kisebbségek és a többség között.

Hordozók: Idős, magányos vagy nagycsaládos, tájékozatlan alacsony státusúak, főként a lakótelepeken és a downtownban, valamint friss bevándorlók. Kis arány.

3. Pszichés viszonyulások: a humán atmoszféra felvázolása

- Budapest és a környék is kellemes, hangulatos.

Hordozók: Az elitnegyedek szellemije.

- Budapest izgalmas, a környék nyomasztó.

Hordozók: Alacsony státusú munkások, gyakran friss bevándorlók. Kis arány, de növekedik.

- A környék nyugalmas, Budapest hangulatilag indifferens.

Hordozók: Tanulóifjúság, otthonlévő kismamák, irodisták. Downtown, lakótelepek.

- Budapest és a környék is feszült, konfliktuózus, nehezen ugyan, de megfelelő, kooperatív stratégiákkal lehet boldogulni, újítani, alkalmazkodni.

Hordozók: Alacsony státusok, munkanélküliek, magányosok, nagycsaládosok. Slum, downtown, lakótelep. Számszerűleg kis arány, de növekedése erősen valószínűsíthető.

III. Budapest mint élő társadalom: a várospolitikai imázs

1. A mindennapok várospolitikai kérdései:

közvetlen-konkrét elképzelések

- A napi városi politika sikertelen, csak az intézményi infrastruktúra működik úgy-ahogy.

Hordozók: Magas státusok a downtownban.

- A napi városi politika sikertelen, csak a hálózati infrastruktúra működik úgy-ahogy.

Hordozók: Közepes státusok a downtownban.

- Az egész város, úgy ahogy van, működésképtelen.

Hordozók: Alacsony státusú munkások, munkanélküliek a slumokban és a kertvárosokban.

- A fiatalok perspektívája és a lakáshelyzet gyászos, a váropolitika elhanyagolja e kérdéseket.

Hordozók: Középrétegek a periférián.

- A város sorsukra hagyja a fiatalokat és nem törődik a környezettel, a milióval.

Hordozók: Alacsony státusok, tájékozatlanok, idősek.

- Környezetszennyezést oki kezeléssel kell csökkenteni.

Hordozók: Közepes és felső státusok, autótulajdon.

- Környezetszennyezést szankciókkal kell csökkenteni.

Hordozók: Alacsony státusok.

- A közellátást nyugatiasítani kell.

Hordozók: Magas státusok.

- Az ellátásban is igaz a „small is beautiful”-elv.

Hordozók: Alacsony és közepes státusok, City.

- További motorizáció.

Hordozók: Az elit „aranyifjúsága”.

- Budapesten csak akkor lehet vállalkozni, ha van kapcsolat a downtown forgalmi és ügyviteli-pénzügyi funkciókat ellátó vállalkozási központjaival.

Hordozók: Downtown kerületi önkormányzatai, beruházási lobbik, közlekedési lobbik, a periférián 150.000 vállalkozást is folytató lakos.

- „Fast-food feeling”.

Hordozók: Alacsony végzettségű, perspektíva nélküli fiatalság. Kis arány, de növekszik.

- Etnikai-vallási kirekesztés az iskolákban, rasszizmus.

Hordozók: Downtown magas státusai. Kis arány, növekszik.

- A csoportos lakossági önvédelem legalizálása nem kívánatos.

Hordozók: Az elit szellemije.

- Budapest a frontier Kelet felé.

Hordozók: Aktív középrétegek.

- A lakosság fele is munkanélkülivé válhat Budapesten.

Hordozók: Fiatalabb alsó-közép.

- A bajbajutottak legalább valamennyi, bár kevés és kevészer megadott segélyre számíthatnak.

Hordozók: Bajbajutottak.

- Az intézményi szociális ellátás nem váltja ki a pénzhiányt.

Hordozók: Alacsonyabb státusúak, idősek, magányosok és nagycsaládosok.

- Progresszív adóval kell sújtani a jobban élőket.

Hordozók: Alacsony státusúak, nyugdíjasok, magányosok, alacsony jövedelműek. Tömör városbelső és a slumos részek.

- A hatóságok (kormány, főváros, kerületek) nem jótékonyági intézmények.

Hordozók: Öregek és nagycsaládosok. Slum. Kis arány.

- Szociális piacgazdaság a várospolitikában. E vonatkozásban (is) koncepciótlan a kormány/főváros/kerület.

Hordozók: közepes és felső státusok.

- Automatikus, állampolgári és emberi jogon járó ingyenes alapfokú egészségügyi ellátás.

Hordozók: Az elit elitje kivételével egész Budapest.

- A downtown „nyugatisítása”.

Hordozók: Fővárosi és downtowni önkormányzatok, nagyvállalkozók, beruházási lobbik. Lakossági hordozó nincs.

- Szociális lakáspolitikai és -juttatás.

Hordozók: Alsó-közép és alsó státusok, downtown.

- Humanizált, posztmodern város.

Hordozók: Magasabb státusok.

- Parkosított, hagyományos, kisvárosias beépítés.

Hordozók: Alacsonyabb státusok.

2. Budapest általános jövőképei: általános imagináció

- Természeterorientált, aktív életmódot biztosító, posztmodern, elit-jellegű város.

Hordozók: Felső-közép státusok a Cityben és egyes lakótelepeken.

- Hagományos beépítésű, de modernizált-humanizált nagyváros közelében mobil, modernizáló „pionír”-életforma területi frontier-en. Migráció a funkcionális perifériák irányában.

Hordozók: Felső-közép státusok és fiatalok főként a Cityben.

- Feltörekvő, vállalkozó, a városmag felé kívülről orientálódó, de helybenmaradni szándékozó, urbanizációs hajlandóság, orientáció.

Hordozók: új vállalkozó középosztály a kertvárosokban és az elitnegyedekben.

- Természeterorientált, passzív életmódot biztosító város.

Hordozók: Elszigetelt, alacsony státusú munkások. Kertvárosok.

- Rurális, antiurbánus életforma.

Hordozók: Legalacsonyabb státusok, öregek. Periféria, slumok.

3. Politikacsínálás és teendők: imázs a közhatalomról

- A választott politikai testületek pozitív és negatív értelemben is békén hagyják az embereket, azaz közömbösek.

Hordozók: Közép- és felső rétegek. Slumok, elit nagyobb mértékben.

- A fővárosi és a kerületi önkormányzatok „fekete dobozok” az emberek számára.

Hordozók: Alsó tercilis.

- Az önkormányzati képviselőtestület anonim a lakosság számára.

Hordozók: Mindenki.

- A képviselői intézmény nem funkcionál megfelelően. Nincs kapcsolat a lakossággal. Közbenjáró, közvetítő „spontán bizalmiak” útján azonban elérhetők a hatóságok és választott politikai testületek. E tekintetben a szomszédsági csoportok segítséget nyújtanak tagjaiknak.

Hordozók: Mindenki, de különösen alacsony státusok és munkanélküliek.

- A perifériák munkanélküliség-veszélye, lakáshelyzete kiváltja leszakadásukat a várostestről.

Hordozók: Perifériák önkormányzatai, a kinti elit-(tisztviselő-)telepek és az átmeneti zónák lakótelepeinek kivételével az ottani teljes lakosság.

- Bidon-ville a lakótelepi-ipari zónában.

Hordozók: Downtown alacsony státusú lakosai, a perifériák teljes lakossága.

- A város nem országos meghatározottságú problémáit lokális lakossági-önkormányzati kooperációval meg lehet oldani.

Hordozók: Alsó- és felső-közép státusú, kommunikatív, kooperatív rétegek. Tömör beépítésű és lakótelepi részek (a problémák által leginkább érintett területek). Főváros összesenben 25 %.

- Önkormányzati adók csak nyilvános ellenőrzés mellett vethetők ki úgy, hogy be is folyjanak.

Hordozók: Felső tercilis. Főként elit, periféria.

- Adózni nem adózunk az önkormányzatnak.

Hordozók: Alsó és középső tercilis.

- Lényegében csak olyan célokra vethetők ki adók, amelyeknek esetében az egyéni-családi és kommunális érdekek közvetlenül találkoznak. Ezek: a környezetvédelem és az egészségügy. Minden más témában lokális kommunikációs csatornák kiépítésére, konkrét-egyedi döntéshozatalra és konfliktusmenedzsmentre van szükség.

Hordozók: Mindenki, aki egyáltalában hajlandó adózni (felső tercilis).